

Tabo

BOG - NAROD - DOMOVINA

1989
LJUBLJANA
SLOVENSKE REPUBLIKE

EL FORTIN

7-8

TABOR je glasilo Združenih slovenskih protikomunistov. — TABOR je last in vestnik Tabora SPB. — Mnenje Tabora SPB predstavljajo članki, ki so podpisani od Glavnega odbora. — Izdaja ga konzorcij. Predsednik: inž. Anton Matičič. — Urejuje in odgovarja uredniški odbor glasila: za lastništvo lic. Ivan Korošec, upravnik Božo šušteršič.

TABOR iz the voice of the Confederation of the United Slovene Anticomunists.

TABOR es el órgano de la Confederación de los Anticomunistas Eslovenos Unidos. — Director: Ing. Antonio Matičič, Ramón L. Falcón 4158, Buenos Aires, Argentina.

Imprenta: Talleres Gráficos Vilko S. R. L., Estados Unidos 425, Buenos Aires, Argentina, T. E. 362-7215.

Registro Nacional de la Propiedad Intelectual No. 139.278.

NAROČNINA: Argentina \$ 900.; Južna Amerika 10 dolarjev; Evropa - Avstralija 12 dolarjev; ZDA in Kanada 12 dolarjev (zračno paketi). Letalska naročnina za vse države 15 dolarjev.

Naročila, reklamacije, nakazila, dopise in ostalo pošto pošiljajte na naslov: Inž. Anton Matičič, Río Colorado 1806 — OP 1686 Hurlingham — Buenos Aires — Argentina. T. E. 665-6654.

BESEDILO K NASLOVNI SLIKI:

Skupina domobrancev 12. težke čete 1. polka Slovenske narodne straže iz Ajdovščine na Primorskem. V ofenzivi februarja 1945 so na pohodu zavzeli Otlico, važno postojanko v Trnovskem gozdu, odkoder so nadaljevali pohod na Idrijo. Peti v zadnji vrsti je poveljnik te čete stotnik EMIL SAVELLI (umrl pred leti v Brazilu), poleg njega viški narednik Oblak Franc, med sedečimi pa Albert Troha in Pajnter.

O B V E S T I L O

Prejeli smo sporočilo pisatelja grofa Tolstoja, da je proces, ki ga je vložil lord Aldington proti N. Wattsu in njemu t. j. grofu Tolstoju, preložen na 3. oktober 1989.

Vzrok preložitve je, ker ima angleško sodišče poletne počitnice.

Ponovno se obračamo na vse Slovence s prošnjo za denarno pomoč za uspeh tega procesa!

Svobodni sveta,
združite se!
Za Boga,
Narod, Domovino!

Julio-Agosto

BUENOS AIRES

Julij-Avgust 1989

“Este gobierno de unidad nacional que hoy nace, parte de una premisa básica, de una realidad que debemos admitir, para ser capaces de superar: todos, en mayor o menor medida, somos responsables y copartícipes de este fracaso argentino.

Y entre todos, solo entre todos, seremos artífices de un cambio a fondo y de una transformación positiva.

Hay que decir la verdad, de una vez por todas. Sin que nadie se sienta ofendido. La Argentina no está bien.

La Argentina está rota.

En esta hora histórica, comienza su reconstrucción.

Se terminó definitivamente el país del ‘todos contra todos’. Comienza el país del ‘todos junto a todos’.

Nuestro futuro común no existe todavía. Pero sí existe nuestro presente. Y desde este presente es que se impone la necesidad de estrechar filas, sumar voluntades y elevar nuestros objetivos hacia un destino de grandeza.

El pueblo argentino tiene una cita con la historia. Para responder a ese llamado vamos a tener que hacer un esfuerzo conmovedor, que comenzará en esta reestructuración de nuestro Estado nacional. Ella no se agotará en sí misma, sino que será un paradigma claro, con implicancias en el resto de toda la comunidad.

En definitiva, vamos a respetar los compromisos contraídos, pero también vamos a reclamar comprensión, solidaridad y prudencia, porque en el mundo de hoy, con su enorme interdependencia, no existen problemas aislados o reducidos a un grupo de naciones.

Del mensaje del Dr. Carlos Saúl Menem
Presidente de la República Argentina

DAN PRIČEVANJA

Govor na proslavi za našimi pobitimi v Slovenski hiši v Buenos Airesu 4.6.89

Če bi bil umetnik - slikar, bi vam sedaj v barvah prikazal odločnega, drznega, pa poštenega, vernega, idealnega slovenskega fanta v zelenomodri uniformi, z mirnim, ponosnim pogledom v bodočnost.

Ob njem bi naslonil lepo, kot šmarnico, globoko verno, pošteno slovensko dekle v narodni noši; rožno nasmejanih lic, ob fantu — domobrancu.

Za ozadje bi dal cvetoče travnike, zelene griče in gozdove in snežne vrhove naših planin. V dolino za poljem pa bi postavil vasico, s cerkvijo na gričku.

Maj 1945.

Vsako leto, ko se povračata maj in junij, se z njima povrača tista naša zadnja slovenska pomlad tam za Dravo.

Včasih sem si želel, da bi šla v pozabo, ker je nasičena s tolikim razočaranjem, s strtimi upi in trpljenjem, pa se ne da. Vse je vtisnjeno v dušo.

Vsako leto se znova vlečem s fanti raztepen zasramovan in opljuvan po okrvavljenih celjskih ulicah in po tisti neskončno dolgi, prašni cesti tja do Teharij v krvave arene. In potem naprej v Hrastnik, Kranj, škofjo Loko, št. Vid.

V Kočevskem Rogu iščem brezna, kamor je padal naš bataljon, kamor so padali vsi bataljoni.

V Točkem čelu nabiram krvave rože ob vznožju grape, kamor so zmetali ves transport ranjencev, zajet na Lescah.

V teharskem jarku grebem za polomljenimi, belimi kostmi naših domobranskih častnikov.

Pa matere, žene, dekleta in otroci so odšli z zvezanimi tovornjaki. Celo dojenčki so bili izdajalci!

— — —
Če bi bil umetnik, bi vam upodobil še eno sliko.

G'oboko, temno, skalno brezno, kamor v teku padajo raztepena, se-

stradana, gola telesa. Curki krvi brizgajo iz kupa nagrmedenih, izdihajočih teles. Suha, žejna usta lovijo krvavo vlažno soparo. Koščeni prsti se uklepajo v gmoto trupel in teles. Pod njimi žubori studenec rdeče barve.

Za ozadje bi dal krvavo mokre cunje, ki razmetano visijo po skalah in vijugastih koreninah.

Ni le slučaj dragi moji, da nas, ki smo danes tukaj, ni zadelo ob tistem slovenskem genocidu. Ne, ni slučaj. Za Boga ni slučaja. Tudi ne, da smo imeli srečo.

Vsaakega posebej je Bog odbral. Tebe in mene in vse nas je odbral za poslance in priče slovenske resnice.

Tudi vas, dragi moji mladi prijatelji je odbral. Tudi vas, ki ste bili rojeni iz nas. Koliko tisočev vaših prijateljev se ni smelo roditi! Vas je odbral za nov, pravičnejši red. Da nadaljujete borbo mladine pred 44 leti. Ne borbo z orožjem, z besedo resnice, ljubezni, spoštovanja in strpnosti.

Vsem nam je dal določeno nalogo: Da iskristaliziramo našo vero v tem zmaterializiranem, poganskem svetu.

Da zapoved medsebojne ljubezni, spoštovanja in sožitja preide iz suhe črke v našo bit, v realnost naše vsakdanjosti.

Da posredujemo vso resnico vsem, ki jo iščejo tu med nami in onim doma. Iz nje bomo spoznali svetost pravice življenja, ki je nobena oblast nima pravice odvzeti.

Dvema generacijama mladine so zasuli usta, tretja ne zdrži več! Hoče zvedeti vso resnico. S prstom kaže na kri, ki se ne da izmiti. Ne gre več! V Kočevskem Rogu ni več brezen. V Teharjah niti jezero vode ne more izmiti krvi. Ne gre več!

— — —
Pokojni nadškof Jeglič je dobro leto pred vojno — na mladinskem taboru v Celju — preroško napovedal izredne čase. Čase hudobije in sovraštva. Pa čase velikih žrtev in junaštva: „Satan ima že svojo fronto, pa tudi Kristus ima svojo. In ta fronta ste vi možje in fantje!“

— — —
Ko so na cvetno nedeljo, v aprilu 1941, sile Osi — nacistična Nemčija in fašistična Italija — pregazile tudi našo zemljo, ker smo bili prijatelji zaveznikov, je KP še istega meseca ustanovila „Antiimperialistično fronto“ — proti zaveznikom. Ob okupaciji Slovenije sta bila namreč Hitler in Stalin še prijatelja. Takrat so slovenski komunisti pozdravljali še s stegnjeno desnico „heil“ v bratstvu z gestapovci.

Ko pa je 22. junija Hitler v zavesti svoje moči prelomil zavezništvo in napadel Stalina, se je slovenska „Antiimperialistična fronta“ čez noč preimenovala v „Osvobodilno fronto slovenskega naroda“ (OF). „Heil“ so zamenjali s „smrt fašizmu — svoboda narodu“. Toda ne smrt italijanskemu in nemškemu fašizmu. Smrt Sloveniji!

Oznako „fašist“ so dali vsem, ki smo javno obsojali komunistična nasilja.

Bilo je še v Gorjancih, v „štajerskem bataljonu“. Ob nekem obisku komunistične elite v našem taborišču, sem vprašal komisarja Kraigherja, ki nas je učil pozdrava s pestjo: „Zakaj pa smrt samo fašizmu, zakaj ne smrt okupatorju — Nemcu, Italijanu, Madžaru?“

Ostro me je pogledal in zavrnil: „Sovražnik delovnega ljudstva je fašist! Razumeš!“

Dobro, da sem bil na „tej strani“. Za to vprašanje bi me poslal v „13. brigado“.

— — —

Za prvo obletnico OF je Peter Kalan — Boris Kidrič — član izvršnega odbora izdal ukaz: „Proslave morajo izzveneti za trajno bratstvo s Sovjetsko zvezo in za priključitev Slovenije k boljševiški Rusiji.“

Pesem, ki so peli, je bila zoprna slovenskemu človeku:

„Na klic Kominterne, združite se v čete.

V boj za svobodo, v boj za sovjete!

Rdeče smo fronte bojevniki mi,

ker naše je geslo: Sovjeti sveta.“

Maja 1943 je Pero Popivoda govoril v Iškem vintgarju pod Krimom:

„Naš tovariš Tito bo gotovo uredil pri tovarišu Stalinu, da bo tudi Slovenijo priključil v sovjetske republike.“ Od tod:

„Čez gore, polja, po celem svet' doni:

Slovenija sovjetska velika bodeš ti.“

— — —

Upam si trditi, če bi bila OF zares vsenarodna in ne sovjetska — orodje KP, ne bi šla v umore in nasilja. Če bi ne bilo nasilja, bi ne bilo odpora. Bi torej ne bilo Vaških stražarjev ne domobrancev, ne slovenske tragedije in ne pol stoletja slovenske sužnosti!

Ob času okupacije je bila slovenska mladina enotna, kljub idejnim razlikam. Ostala bi enotna v enotni fronti, za resnično svobodo izpod okupatorja.

— — —

Ko je v tisti svinčeni noči udarilo na okno, da se je zdrobilo steklo, se je zunaj zadrli surovo zahteven glas: „Odprite, Osvobodilna fronta!“ Prestrašena družina jih ni mogla sprejeti kot zaželene goste.

Oče je skočil k vratom, kjer je imel prislonjeno sekiro, mati pa je z otroki padla na kolena pred brezjansko Mater božjo: „Marija pomagaj!“

Ko so izropali hišo in odgnali živino, so med zasramovanjem in udarci odvedli še očeta. Pri sosedu so na pragu pobili sina, ker se je branil z njimi. Na koncu vasi so likvidirali vso družino, ker je bila „farska“, se pravi globoko verna in poštena.

Komaj se je zdanilo se je med osuplimi in prestrašenimi sosedi pojavil vaški terenec — tožnik in sodnik — in pritisnil pečat: „Kar tako jih niso. Gotovo so bili izdajalci.“

— — —

Ta prokleta beseda je uvožena iz boljševiškega slovarja. Stalin je imel milijone izdajalcev. Celo njegovi najbližji prijatelji in soborci so bili izdajalci. Njegova hči je bila izdajalka. Ko se je Tito leta 1948 ločil od Moskve, ga je Stalin „povišal“ v — izdajalca.

KP je sebe proglasila za edino oblast, za edinega sodnika in za rablja slovenskemu narodu.

— — —

Povej mi ti moj mladi prijatelj, kaj bi ti storil v taki stiski, v takem obupu, ko ga ni bilo človeka, ki bi te branil, ki bi ti pomagal?

Povej mi, kaj bi ti storil?

Tvoj oče ali ded in kar nas je preživelih borecev, pa tisti, ki jih ni in katerih spomin obhajamo danes, smo poiskali skrito puško in pribili: „Če mislite tako, pa se dajmo! Kot stekle pse nas ne boste pobili!“

Tako se je začelo.

Hoteli smo živeti!

Živeti Slovenci v Sloveniji. Ne sovjetski hlapci v Sloveniji — sovjetski republikli!

Nasilje je rodilo odpor. Odpor je šel v obrambo. Obramba, združena, je vstala v močno, nepremagljivo, udarno domobransko vojsko. Prvi slovenski general Leon Rupnik je zbral prvo slovensko vojsko: S slovenskim poveljem, s slovenskim znakom, s čisto slovensko zastavo na slovenski zemlji!

Domobranski jurišni bataljoni in udarne čete so čistili slovensko zemljo od Gorjancev do Trsta, pa od Kolpe do Karavank.

Zopet se je pesem vrnila v naše vasi. Rožmarin in roženkravt sta ozelenela. Na dekliškem oknu je zopet zadehtel nagelj za fanta domobranca.

— — —

Pa je prišel konec vojne in z njim albijonski mešetar. Našo zemljo in naš narod je prodal v sužnost.

Potem so se vrstile postaje križevega pota: Kranj, Lesce, Tržič, Ljubelj, dravski most, Vetrinje.

Vetrinje! Sramoten žig v čelo Evropi!

Nož skozi srce materinje! poje naš veliki pesnik Jeremija Kalin — pokojni dr. Tine Debeljak.

Fliberk, Področca. Področca in Pliberk, so tulili tovarnjaki po črnem asfaltu.

Na gori Peci pa je stal angel groze in jih zaznamoval za smrt.

Moj Bog, vsi, ki smo nosili tvoje znamenje, smo bili zapisani za pogin. — — —

Pesem vojakov je utihnila, namesto nje pa so šklopotala kolesa dolgih živinskih vagonov: „Prodani ste, prodani ste.“

— — —

Ko so nas s puškinimi kopiti, opasači, noži in koli drevili pred celjsko postajo, se je pred nas postavil rdeči komisar in vpil: „Pa kaj ste hudiča žrli, da ste bili tako korajžni in ste nas vedno hajkali?“

„Idejo smo žrli!“ bi mu rad odgovoril. Ideja je v nas: **Bog — Narod — Domovina**. Ta je močnejša kot tvoje grožnje, močnejša, kot vaša bogova Stalin in Tito. Zato smo korajžni. Zato je bil zmožen en sam domobranski vod, da je pognal v beg partizansko brigado.

— — —

Ko smo danes pred 44 leti sedeli na bodečem, žgočem kamenju teharških aren — žejni, sestradani okostnjaki in že v C — skupini, določeni za smrt, nihče od vojakov ni prosil ne vode, ne milosti.

Bratstvo skovano v borbah nas je povežalo v kamenito gmoto. Zaveš da smo v Kristusovi fronti; nam je dajala nadnaravne moči.

Oropani vsega: svobode, časti in življenja, smo bili bogati. Sam Kristus je sedel med nami na kamnju. Razbičan, nag, zasramovan. Kadar nismo molili, smo se pogovarjali z Njim. Še nikoli nisem bil tako blizu Boga.

Neko nedeljsko popoldne, ko je vročina pojenjavala, se je nekje iz srede dvorišča utrgala in se božajoče razlila med nas: „Polje, kdo bo tebe ljubil, ko bom legel v hladni grob.“

Za smrt zaznamovani smo si peli osmrtnico in obljubljali polju, dekletu in materi tam daleč: „Jaz pa bom pomlad naprosil, naj gre mimo tvojih vrat.“

Molče so strmeli stražarji. Nihče ni udarjal. Noben nas ni preklinjal.

Suha žejna grla so poprijemala v novo pesem, ki je hitela preko visoke, bodeče žice, tja do doma tam daleč, z eno samo, edino željo: „Hiša očina, ljuba mamica, o da videl bi še enkrat oba.

Da videl bi jo spet, mamico mojo...“

Stražar ob vhodu dvorišča je z roko potegnil preko oči, sklonil glavo in se obrnil proč.

Tudi on je imel mater — —

Takrat, samo takrat, tisto pozno nedeljsko popoldne je bilo tudi v Teharjah lepo. Takrat, samo takrat so bili partizani v Teharjah zopet ljudje.

— — —

Vsak izmed nas starejših ima svojo zgodbo, ki je podobna drugi, vendar nikoli enaka. Vse pa so težke, kot smrtna obsodba. Toda vsi jo nosimo s ponosom v srcu, zate Slovenija draga. Zate, zemljica naših očetov, dal bi še več, če bi terjala več.

Ponosni smo, da smo bratje mučencev. Ponosni smo, da smo starši ali dedje vas, naša nova, idealna mladina.

Tebi moj fant in dekle, bi rad to uro velikega spomina položil v srce granitno zavest ponosa, da ste otroci junaškega rodu. Da ste otroci generacije kateri je bil ideal dražji od življenja.

Lahko je bilo komunistom, ki so se posluževali vseh sredstev. Imeli so zaveznika vsemogočnega Stalina, ki je vodil zaveznike.

Slovenska mladina pa je ostala sama, čisto sama na večki preizkušnji časa.

Ne, pa ni bila sama! Z njo sta bila Bog in brezjanska Marija, ki sta jo bodrila po besedah velikega škofa Gregorija: „Komur je mar krščanske omike, proč od komunizma, ki je breznaroden in brezbožno zlo hudobije.“

Ob lanskem prazniku Vseh svetih — „dnevu mrtvih“, so zunaj ljubljanskih žal, na zeleni jasi bivši partizanski borci položili vence vsem žrtvam, ki v domovini še nimajo priznanja.

Lepa gesta. Načeta steza za široko cesto slovenskega dialoga.

Za spravo z mrtvimi?

Kako naj se spravijo z mrtvimi, ko pa so jim zasuli usta? Kako naj se spravijo s pobitimi, če pa smo mi, njih bratje, zanje še vedno izdajalci in zločinci? Kako naj se spravijo z našimi mrtvimi, ki so umirali za križ sveti in svobodo, oni pa še vedno častijo zlato tele krivic, umorov in nasilja?

Sprava v Sloveniji bo SVOBODA, PRAVICA in RESNICA!

To pa je danes odločna narodova zahteva. Zahteva živih in mrtvih! Svoboda brez miličnikov.

Pravica enaka za vse in —

Resnica.

44 let posluša narod samo dirigirano partijsko resnico. Samo za en miting naj mi dovolijo svobodno besedo na sv. Urhu pa bo Slovenija čula še eno resnico! Potem šele naj bo beseda o spravi!

Sprava PRIZNANJA, KESANJA in ZADOŠČENJA.

Iz teh korenin pa bo vzkliklo ODPUŠČANJE, SPOŠTOVANJE in BRATSKO SOŽITJE, za novo, lepšo,

SVOBODNO IN SAMOSTOJNO SLOVENIJO!

TEMA ZA RAZMIŠLJANJE

Ljubša mi je nevarna svoboda, kot mirno hlapčevstvo.

Moreno (argentinski očak)

SPOMIN NA VETRINJ**Žalna svečanost**

(Večer, 15. 6. 1989)

Ob lipi sprave, ki je bila posajena na ljubljanskih Žalah 11. maja in poganja neprijaznim vetrovom navkljub na jasi pri prehodu s starih Žal na nove, kjer smo se lansko leto na dan mrtvih prvič javno spomnili vseh žrtev naših zmot, vseh nekrivih in krivih, ki počivajo v nezaznamovanih grobovih in grobiščih po slovenski zemlji in drugod, bo v torek, 27. junija 1989, ob 17. uri skromna žalna slovesnost. Posvečena bo tisočem naših sonarodnjakov, domobrancev, njihovim svojcem, somišljenikom in drugim, ki so bili v maju 1945 v Vetrinju na Koroškem izročeni našim oblastem in na svoji (naši in njihovi) zemlji mučeni in pobiti v imenu neomejene Moči, ki je s tem dejanjem prekršila temeljno etično načelo — človečnost.

Spomin na najbolj tragične dni v vsej naši zgodovini dolgujemo Slovenci tudi sebi in človeški civilizaciji, tudi tistim ljudem, ki so bili zaradi pobitih svojcev desetletja zapostavljeni, pa onim, ki so v strahu pred boljševističnim maščevanjem zapustili rodno grudo, in še zlasti mlademu rodu, ki iz učbenikov zgodovine izve odločno premalo, da bi mogel spoznati, česa se mora varovati, da se narodova tragedija ne bi nikdar ponovila.

VETRINJSKIM ŽRTVAM OB LIPI SPRAVE V SPOMIN

Po strelu v tilnik,
še zvezanih rok,
si zvrnil me v brezno,
moj brat, k tisočerim.

Skupina nekdanjih
borcev NOV in kulturnih delavcev
Stanislav Klep, Kranj,
Viktor Blažič, Ljubljana

Gornje obvestilo je bilo tudi objavljeno v „Družini“ 20. 6. 1989. Toda brez pesniške kitice. Op ur. Tabora.

Majniška deklaracija 1989

Nesporazumi, provokacije in tudi odkrite sovražnosti, ki jih danes doživljajo Slovenci v Jugoslaviji, nas prepričujejo o prelomnosti sedanjega zgodovinskega trenutka in nas obvezujejo, da v jasni obliki izrečemo svojo voljo, iz katere sledijo dejanja v prihodnosti.

Podpisniki te listine izjavljamo in sporočamo.

1. da hočemo živeti v suvereni državi slovenskega naroda;

2. kot suverena država bomo samostojno odločali o povezavah z južnoslovanskimi in drugimi narodi v okviru prenovljene Evrope;

3. glede na zgodovinska prizadevanja slovenskega naroda za politično samostojnost je slovenska država lahko utemeljena le na:

- spoštovanju človekovih pravic in svoboščin,
- demokraciji, ki vključuje politični pluralizem,
- družbeni ureditvi, ki bo zagotavljala duhovno in gmatno blaginjo v skladu z naravnimi danostmi in v skladu s človeškimi zmožnostmi državljanov Slovenije.

Društvo slovenskih pisateljev, Slovenska demokratična zveza, Slovenska kmečka zveza, Slovensko krščansko socialna gibanje, Socialdemokratska zveza Slovenije, 8. maja 1989.

Gornjo deklaracijo je prebral pesnik **Tone Pavček** na Trgu osvoboditve v Ljubljani, 9. maja letos na velikem zborovanju, ki je bilo sklicano zaradi zapora Janeza Janše.

Formalno je bilo to zborovanje najavljeno kot „razširjena seja Zveze socialistične mladine Slovenije“. Na njem so govorili razni slovenski kulturniki, voditelji novoustanovljenih organizacij, Odbora za človekove pravice itd. Na koncu pa je bila prebrana še gornja deklaracija, ki so jo podpisale vse nove politične zveze, povedali pa so tudi, da so povabili k podpisu Zvezo komunistov ter Socialistično zvezo delovnega ljudstva, a sta podpis zavlačevali.

(Po „Svobodni Sloveniji“ — Bs. Aires, 8. 6. 1989)

DOMOBRANSKA GROBIŠČA

Začetek...

Da je v Sloveniji v letih okupacije 1941-45 divjala državljanska vojna, ni potrebno izgubljati besed. Resda nekateri še živeči bojeviti komunisti iz tistega obdobja tega danes ne priznavajo. Govorijo o revoluciji in revolucionarnih pridobitvah, v njihovem besednjaku pa pojem državljanske vojne nima domicila. Toda intencija je povsem logična: državljanska vojna, glede na njen izid, v jakobinski tradiciji ne predstavlja apriornega pozitivnega dejstva, kakor to velja za „revolucijo“. Tako so po zadnji vojni morali ljudje, v skladu z boljševiškim „preoblikovanjem slovenskega značaja“ (Kocbekov izraz), prevzeti in živeti pridobitve prevrata: komunistično diktaturo, v kateri je politično združevanje, ki ni prežeto z vsakokratno enotno ideologijo in celo v nasprotju z njo, izredno tvegano početje. Od spomladi 1945. leta pa še posebej. Ravno za dosego cilja je bilo potrebno preganjanje

in v mnogih primerih tudi fizično odstranjevanje političnih nasprotnikov, ki so tovrstnemu „preoblikovanju“ z vsemi sredstvi nasprotovali.

Začetki segajo že v prvo leto vojne, ko je decembra 1941. leta vodstvo OF včlanjenim skupinam sporočilo dodatno točko svojega programa: kogar koli, ki bi se boril proti okupatorjem izven OF, je treba imeti za petokolovnaša in izdajalca ter ga likvidirati. Komunistični voditelji s tem niso razglasili samo svojega monopola na odpor proti okupatorju, temveč so že prej ukazali ubijati ljudi ki niso imeli nobene zveze z okupatorji, pač pa bi proti njim utegnili organizirati odpor nad katerim KP ne bi imela nobene kontrole. Pozimi 1941-42 so likvidatorji, organizirani v partijski tajni policiji VOS (varnostno obveščevalna služba), ki jo je vodila tovarišica Zdenka Kidrič, v ljubljanski pokrajini ubili okrog tisoč ljudi. To so bili v glavnem predstavniki in simpatizerji Slovenske ljudske stranke (SLS), ki je bila pred vojno najmočnejša stranka. Indikativno je, da se vosovci z isto vneto niso lotili niti enega predstavnika italijanske okupacijske oblasti.

Ljubo Sirc se začetkov državljanske vojne takole spominja: „Ker je skupina Pravda, ki sem ji med vojno pripadal, protestirala proti nemoralni dodatni točki programa OF, je bila v začetku 1942 izključena iz OF, medtem ko je bilo machiavellistično rečeno, da vsamezniki ostanemo člani. Odpor proti komunističnim nakanam in ukanam je postajal vedno hujši in kazalo je, da bodo nekateri res začeli sodelovati z okupatorjem iz strahu pred komunističnim terorjem in iz obupa nad marksistično-leninistično taktiko neprestanih prevar.“ Ker je sodeloval pri poskusih, organizirati združeno jugoslovansko legalno opozicijo, so ga komunistični voditelji na povojnem Nagodetovem procesu, ki ga je režiral tovariš Mitja Ribičič, obsodili na smrt, kazen pa so pozneje spremenili v dvajset let prisilnega dela. Pa Sirc ni bil nikakršen „belogardistični izdajalec“. Konec vojne je dočakal v partizanski uniformi 5. prekomorske brigade in artilerije 7. korpusa...

Geneza državljanske vojne, ki so jo zaostrovali voditelji KPS s svojimi izključujočimi odloki, je bolj ali manj znana. Vaške straže so nastale kot posledica prisilnih mobilizacij v partizane in stalinističnega terorja po vaseh „osvobojenega ozemlja“ ter povračilnih italijanskih represalij nad civilnim prebivalstvom, zaradi njihovega domnevnega sodelovanja s partizani.

...in konec?

V začetku maja 1945 se je, kot posledica končane državljanske vojne, proti severu valila velikanska množica beguncev. Cilj je bila seveda Koroška, ki so jo zasedli Angleži. Večje vojaške skupine so poleg Nemcev sestavljali Kozaki, ustaši, ljotičevci, domobranci, z njimi pa se je umikalo tudi precej civilistov. Šli so v dveh smereh: preko Ljubelja in Dravograda. Čez Dravograd so se v glavnem umikali Hrvati, ki jih je bilo okrog 200.000. Pri Dravi na Koroškem je val beguncev zadel prve oddelke britanske 8. armade. Vendar pa so krajevni britanski častniki dobili zapoved, naj za vsa-

ko ceno preprečijo, da bi te množice prešle čez reko. Pri Pliberku se je tem oficirjem posrečilo večino beguncev pregovoriti, da so se ustavili, čeprav bi si prehod lahko z lahkoto omogočili. Kljub temu je nekaterim močnim skupinam uspelo predreti redke britanske vrste in se jim predati. Ostale so zajele enote jugoslovanske vojske.

Tisti, ki so prihajali čez Ljubelj, so se 12. maja predali britanskim enotam. Te so jih nastanile v begunskem taborišču v Vetrinju na Koroškem. Vsega skupaj jih je bilo od 25.000 do 26.000 med njimi pa največ Slovencev od tega okrog 12.000 domobrancev in 10.000 civilistov. Ostali so bili srbski (ljotičevi) prostovoljci in četniki. Po prihodu na Koroško so se predstavniki Narodnega odbora zahvalili angleškemu majorju Johnsonu za pomoč. Johnson, ki je bil vodja oddelka za razseljene osebe, se je zanimal predvsem za nastanitev civilnih beguncev, posebej pa je poudaril, da za vojake ni pristojen. Ravnanje z jugoslovanskimi begunci in vojnimi ujetniki je namreč spadalo pod 5. britanski korpus, ki mu je kot delu 8. armade v zasedeni Avstriji poveljeval Charles Keightley. V času, ko so na Koroško prišle tudi jugoslovanske partizanske enote, ki so britanski vojaški upravi povzročale resne težave (vzpostavljanje „nove oblasti“), so se med begunci razširile govorice o njihovem odhodu v begunska taborišča v Italiji.

Kupčija

Britanskim divizijskim poveljnikom je bil 17. maja 1945 izdan tajni ukaz 5. korpusa, da morajo vse jugoslovanske državljane, ki so na njihovem področju, čimprej izročiti partizanskim enotam. Povelje je podpisal brigadni general **Toby Low**, načelnik Keightleyjevega štaba. Dva dni kasneje, zvečer 19. maja, se je Low sešel s polkovnikom **Ivanovićem**, podpoveljnikom 3. jugoslovanske armade. Sporazumela sta se, da se bodo partizanski oddelki v prihodnjih dveh dneh umaknili južno od avstrijske meje. V zameno pa bo 5. korpus predal vse jugoslovanske državljane z zasedenega ozemlja, ki se niso bojevali na strani partizanov, in njihove somišljenike v taboriščih. Takoj po umiku partizanov s Koroške 24. maja 1945, so Angleži predali prvi transport iz Vetrinja jugoslovanski armadi. Je bilo to plačilo za Koroško?

Vsekakor je glavna odločitev o predaji ujetnikov padla 13. maja, ko je britanski rezidenčni minister in politični svetovalec pri zavezniškem vrhovnem poveljstvu za Sredozemlje **Harold Macmillan** skrivnostno pripotoval v Celovec h generalu Keightleyu. Kajti 14. maja 1945, dan po Macmillanovem odhodu s Koroške, je general **Brian Robertson**, ki je bil glavni upravni častnik v zavezniškem poveljstvu v Caserti, dal 8. armadi ukaz, da je treba „vse ugotovljene jugoslovanske državljane, ki so se vdali in ki so služili v nemških oddelkih, razorožiti ter jih izročiti Titovim silam.“ Ta ukaz je preobrnil vsa dotedanja navodila. Angleški ministrski predsednik **Winston Churchill** je namreč 29. aprila 1945 svojemu zunanjemu ministru naročil, naj 15. armadna skupina „jugoslovanske protipartizanske sile razoroži in

pošlje v begunska taborišča, ker je edino taka rešitev možna.“ Macmillan je izkoristil svojo avtoriteto v vrhovnem štabu za Sredozemlje in ta ukrep izsilil od generala Robertsona.

Ozadje teh dogodkov se je zaradi nedostopnih arhivskih dokumentov začelo razkrivati šele pred nekaj leti. Ker so razprave Nikolaja Tolstoja v angleški javnosti zbudile precej pozornosti, je britanska televizija BBC 2. januarja 1984 predvajala 23-minutni dokumentarni film z naslovom *Celovška afera*. V njem je skušala s prikazom dokumentov, s pričevanjem še živih angleških oficirjev, ki so morali sodelovati pri nasilnem izročanju in s pričevanjem treh rešenih srbskih prostovoljcev, ki žive v Avstriji, osvetliti dejanje izročanja jugoslovanskih beguncev in ujetnikov enotam jugoslovanske armade.

V tem dokumentarcu je posebno pozornost zbudil general **Toby Low** (sedaj lord **Aldington**) ki se s Tolstojem ob pripravljanju knjige *Celovška zarota* ni hotel pogovarjati. Priznal je, da je on kot načelnik štaba izdal povelje divizijskim poveljnikom 5. korpusa za izročitev beguncev. Branil se je očitka, da je bila v razgovoru s partizanskim poveljnikom 19. maja narejena politična kupčija. Toda v naslednjem kvadru pokažejo dokument: prve štiri točke sporazuma obsegajo tehnično stran partizanskega umika s Koroške, peta točka pa organizacijo izročanja beguncev. Lord **Aldington** je nato skušal sporazum opravičevati, češ da je bil za Britance ugoden, saj so partizani prostovoljno odšli s Koroške in s tem je bila odstranjena nevarnost spopada. Vodja oddaje je takoj pristavil, da je bila pri tem narejena očitna politična kupčija: za umik partizanov s Koroške — izročitev beguncev. Bivši oficir **Nicholson** je k temu pripomnil, da je imel ob izročanju občutek, da je v resnici šlo za kupčijo, vo vsej verjetnosti sklenjeno v Beogradu.

Že leta 1979 pa je **Milovan Djilas** za londonski *Encounter* med drugim dal dve zanimivi izjavi. Prva je v zvezi z usmrčitvami predanih ujetnikov in beguncev: „Ali je Tito izdal direktno povelje ali ne, ne ve nihče. Gotovo pa je bil naklonjen radikalni rešitvi — iz pragmatičnih razlogov, kot so tudi Angleži iz pragmatičnih razlogov vračali nesrečne begunce.“ In druga: „Mi (jugoslovanski komunisti op. p.) sploh nismo mogli razumeti, zakaj Britanci pritiskajo na izročanje beguncev.“

Predaja

Naši arhivi o teh dogodkih molčijo. Vsekakor pa se je v času predaje že začela silovita politična propaganda. Dva dni po prvem transportu je 26. maja 1945 **Tone Seliškar** v uvodniku Slovenskega poročevalca napisal, da je postalo maščevanje program: „Morda bo marsikoga ob tej ugotovitvi mrzlo pretresel, kajti v nekaterih je še ostalo mnogo žalostne zapuščine dolgih stoletij: vse zle posledice hlapčevstva, ponižnosti in licemerstva, hinavstva in klečeplazenja ter omahovanja. Toda tudi to smo že premagali. In

premagali bomo tudi vse druge pomisleke, ki bi nam ovirali izvrševati to maščevalno poslanstvo, kajti žrtve morajo biti maščevane in tako maščevane, da bo to maščevanje seglo do samih najglobljih korenin. Mi ne bomo posekali samo gnilega drevesa, mi bomo tudi njihove korenine izruvali in jih požgali, in zemljo, v kateri je raslo tako drevo bomo deset klafter globoko prekopali, da ne bo ostalo za takim drevesom niti najmanjše kali. Vsa reakcija pri nas doma in po vsem svetu se je skrila za krinko lažnega protifašizma in krinko hinavskega hlinjenja naši zmagi. Potuhnili so se. pa vemo, da tiži v malhah le-teh nož, ki nam bi ga poskušali ob prvi priložnosti spet zasadi v hrbet. Zdaj ga nam je zasajala s pomočjo molitvenikov in škapulirjev, v drugo bi nam ga zasajala morda v imenu kakih drugih gesel, saj je reakciji vseeno, kakšnega sredstva se poslužuje. Vidite, in zato je maščevanje potrebno da preprečimo reakciji spet dvigniti se iz svojih zločinov. Nikdar in nikoli se ne sme to več ponoviti. Mi smo zidarji novih, svetlih, sončnih časov, naša dejanja so čista, jasna, vsakemu poštenemu človeku razumljiva, če pa bi se ne maščevali, tedaj bi čez pet, deset let spet razpeli ti potuhnjenci svoja zlokobna razdiralna gesla med narod, sovraštvo in bratomorstvo. In le z maščevanjem bomo to preprečili!“

Medtem je bilo vračanje predanih vojnih ujetnikov v polnem teku. Že 24. maja je iz Vetrinja odšel prvi transport s Tatalovičevim srbskim polkom in 40 domobranci. 27. maja okrog 600 domobrancev in 200 četnikov, 28. maja pa 3000 domobrancev. Predani so bili v Področci. Četrty in peti transport sta bila predana deloma v Področci, delno pa v Pliberku in sta štela okrog 4800 ljudi. Zadnji transport so 31. maja (okrog 2700) Angleži predali v Pliberku. Zanimivo je, da je nekaterim med predajo uspelo pobegniti in se vrniti v Vetrinj. Vendar pa jim ni nihče verjel, da begunce, ki so bili na domnevni poti v Italijo. Angleži v resnici predajajo partizanom.

Tito je 26. maja obiskal Ljubljano. Pred odhodom v Maribor v spremstvu Aleksandra Rankovića. Borisa Kidrića. Ivana Mačka in drugih, je imel na Kongresnem trgu govor, v katerem je dejal:

„Kar se tiče onih izdajalcev, ki so bili v državi sami, v vsakem narodu posebej, to je stvar preteklosti. Roka pravice, roka maščevalka našega ljudstva je že dosegla ogromno večino, a samo manjšemu delu izdajalcev se je posrečilo pobegniti pod okrilje pokroviteljev izven naše dežele. Ta manjšina ne bo nikdar več gledala naših divnih planin, naših cvetočih polj. Če bi se to zgodilo, bo to trajalo le kratek čas.“ Vsekakor cinična ugotovitev.

Javnost je bila pripravljena na krvavi obračun. Preživela priča se spominja predaje: „S kamioni so nas odpeljali do postaje Področca, kamor smo prišli ob 11. uri dopoldne. Na postaji smo opazili partizane, vendar smo se nadejali, da nas bodo prepeljali v Italijo. Zaradi tega ni nihče skušal pobegniti, ko so nas Angleži predali partizanom. Angleži so nas namreč vkrcali v živinske vagone in jih zaprli. Zato smo bili prepričani, da nas bodo oni spremljali. Partizani, ki smo jim padli v roke, so bili po večini

Grki, Romuni, Madžari, Srbi, le malo je bilo Slovencev. Ti so vdirali v vagona, kradli dragocenosti in denar, pa tudi obleko. Ženskam so pobrali zlatnino, prstane, ure in tudi odvečno perilo. Kdo je to odredil, ne vem. Okrog poldne so nas odpeljali s Podrožce. Že na postaji so nas začeli pretepati in pljuvati.“

Prvi zapis o vračanju angleških vojnih ujetnikov in beguncev se je v Slovenskem Poročevalcu pojavil 31. maja, ko so Angleži, na intervencijo feldmaršala Harolda Alexandra, prenehali predajati transporte. V članku **Zločince vračajo** je med drugim pisalo: „Angleži so izročili našim oblastem kopico raztrgancev in moralno uničenih zločincev in ubijalcev, ki so bili še pred kratkim strah in trepet našega okrožja.“

Sprejem

Iz Vetrinja vrnjeni transporti so šli v Jugoslavijo čez Podrožco skozi karavanški predor na jeseniško stran in čez Pliberk v Slovenj Gradec. Tisti, ki so jih poslali čez Jesenice v notranjost, so imeli končno postajo v Kočevju. Druga smer je vodila proti Celja, točneje v vas **Teharje**, ki je samo nekaj kilometrov oddaljena od tega mesta. Tam je bil že med vojno tabor za urjenje nemških mladincev (Hitlerjugend) pozneje so ga Nemci preuredili v taborišče za vojne ujetnike: Poljake, Čeha in Italijane. Ob prihodu transporta je taborišče spet spremenilo svoj namen: tokrat za nekaj tisoč ljudi. Značilnost teharskega taborišča je bila, v nasprotju z drugimi lokacijami, kamor so prepeljali ujetnike v tem, da je bilo v njem tudi mnogo družin z otroki.

Domačin iz Teharij J. H., doma v neposredni bližini nekdanjega taborišča (Vrhe), nam je o takratnih dogodkih povedal naslednje: „Po osvojitvi so lager prevzeli partizani. Od spomladi naprej so se začele grozote. Iz dneva v dan so v lager vozili kolone domobrancev. Z njimi so bile žene in otroci. Kolone so prihajale iz smeri Teharje, po teharski cesti v lager. Iz celjske smeri so po bukovžalski cesti, mimo starega Bežigrada, vodili v glavnem civiliste, starce, matere, otroke. Matere so otroke nosile v naročjih ali pa so jih vozile v vozičkih. Spremljali so jih mladi partizani na konjih. Vsak dan, od spomladi 1945 do konca tega leta, se je od 19. ure dalje slišalo streljanje iz mitraljezov. Slišali smo jok, molitvice in krike. Taboriščniki so si sami morali kopati jame, nato so jih partizani neusmiljeno pobili. Prav tako so ubijali otroke in ženske. Včasih se je zgodilo, da je kdo pobegnil. V takem primeru so jih iskali. Če so jih našli, so jih takoj ustrelili ali pa pobili. Mladi partizani so prihajali gor v vas. Nekateri izmed njih so imeli na rokah več ur in verižic. Mi vaščani smo menili, da komandanti te mlade partizane drogirajo, saj tega normalen človek ne bi mogel početi.“

Organizacijo in prevzem transportov je na jugoslovanski strani prevzela OZNA, naslednica varnostno-obveščevalne službe (VOS) ki ji je po-

veljeval tovariš Ivan Maček-Matija. Izvrševalne naloge na terenu (likvidacije, mučenja) pa so po njegovih ukazih opravljali pripadniki KNOJ-a, po večini izkušeni partizani. Ujetnike iz Koroške in ostale so v zbirnih krajih (Slovenj Gradec, Teharje, Kočevje itd.) klicali pred okna barak, kjer so uradovala sodišča. Sestavljala sta jih politkomisar ali partizanski oficir, ki je bil obenem sodnik in tožilec, in tipkarica. Komisar je zastavljaj vprašanja, tipkarica pa je pisala odgovore. Na podlagi zaslišenja so domobranci razdelili v tri skupine, imenovane A, B in C. V skupino A so odbrali mladoletnike, ki še niso dopolnili 18 let. V skupino B so prišli tisti, ki so bili pri domobrancih manj kot 6 mesecev. Vsi ostali so bili dodeljeni v skupino C, ki je bila namenjena za takojšnjo likvidacijo. Toda mladoletnikov, ki so jih poslali domov, se je le malo rešilo. Ob vrnitvi so jih veliko pobili domači terenci.

Brezarjevo brezno

Pri Lescah na Gorenjskem so v začetku maja 1945 partizani zajeli bolniški vlak, ki je peljal ranjene domobrance v Avstrijo. Najprej so jih odpeljali na dvorišče Škofovih zavodov v Šentvidu, po dveh tednih pa so jih naložili na tovornjake. Odpeljali so jih proti Brezarjevemu breznu, naravnj kraški jami med vasmii Glinice, Toško čelo in Podutik. Tam so jih pobili okrog 1000, trupla pa zmetali v brezno. Ko je bilo 10. junija delo končano, so jama razstrelili in jo zabetonirali. Ker je na dnu prepada izviraj potok Drgomaš, je po deževnem obdobju potok narasel in zaradi plinov, ki so nastali ob razpadanju trupel, je betonsko ploščo razpolovilo. Strnjena kri in lasje so se s potokom zlivali v Gradaščico. Pojavile so se zastrupitve, zato je interveniral higienski urad, ki je objavil, da je kopanje v Glinščici in Gradaščici prepovedano, ker so vodo zastrepili domobranci... Tja so poslali nemške ujetnike, ki so morali jama ponovno izprazniti in ostanke trupel prenesti v okrog 300 metrov oddaljeno jama v dolini pod Toškim čelom, ki so jo zalili z betonom.

Slovenski poročevalec je 20. septembra zapisal: „Cesta na Toško čelo obnovljena... Zato je šla Narodna milica iz Dravelj z 8 svojimi četami na delo. Odstranili so bodočo žico in razstrelili 6 težkih min ter prekopali vso cesto, da je sedaj rešena vsake nevarnosti.“

Počiščeni arhivi

Že ob pisanju o dachauskih procesih, Golem otoku, Nagodetovem procesu in v podobnih primerih, se pojavlja problematika dokumentarnega gradiva. Danes vemo, da je o dachauskih procesih na razpolago kar precej arhivskega gradiva, vendar je dostop do njega skrbno koordiniran v obliki posebnih pravno-zgodovinskih komisij (konec 6. t. i. Janžekovičeva komisija, danes Bavcon-Nečakova).

Z dokumenti o vračanju britanskih vojnih ujetnikov in beguncev in o ravnanju z njimi je še slabše. Medtem ko so angleški dokumenti na to temo skrbno arhivirani, pa so slovenski „prazni“. Iz pričevanj pobeglih iz taborišč in morišč je razvidno, da so se takrat delali spiski z osnovnimi podatki o vrnjenih. Kje so ti spiski danes, ali so v kakšnem skrivnem arhivu ali pa so uničeni?

Na ta vprašanja je ta trenutek skorajda nemogoče odgovoriti. Če dokumenti obstajajo, bi morali biti v arhivih OZNE, tako slovenske kot jugoslovanske. Dokumenti slovenske OZNE so v arhivu RSNZ, vendar pa o njegovi uporabi odloča štiričlanska komisija, ki ji predseduje podsekretar slovenske policije. Za ta arhiv je znano, da smejo vanj vstopiti le posvečeni, vsebina fonda pa sploh ni popisana v publikaciji, ki jo izdajajo jugoslovanski arhivi. Neuradno smo sicer izvedeli, da dokumenti o vračanju beguncev ne obstajajo. V zgodovino pisju pa velja načelo: če neko arhivsko gradivo ni dostopno, bodisi da je pod političnim embargom ali pa je izginilo, se je treba nasloniti na pričevanja in spomine preživelih in eksekutorjev. Druge poti zaenkrat ni.

BORUT MEŠKO
IVO ŽAJDELA

Gornji prispevek je prinesla MLADINA šte. 21, Ljubljana, 9. junija 1989, in je med tekstom objavila tudi zemljevid Slovenije z zaznamovanimi morišči, katerega je povzela po Taborovi BELI KNJIGI, ter sliko bele plošče v Gaju junakov na Orlovem vrhu slovenske pristave v Clevelandu, ki je ponatis naslovne slike TABORA šte. 5-6, 1984, in pripisala: **Domobranci domobrancem: spomenik v Clevelandu v ZDA.** — Op. ured. TABORA.

Lord Aldington proti Tolstoju

O predaji britanskih vojnih ujetnikov in beguncev je doslej najbolj poglobljeno pisal britanski politični zgodovinar in publicist Nikolaj Tolstoj, pranečak romanopisca Leva Tolstoja. Že leta 1977 je izdal knjigo *Victims of Yalta* (Žrtve Jalte), kjer na več kot 600 straneh obravnava nasilno izročanje vlasovcev in kozakov v Nemčiji in Avstriji. Tolstoj se je v Žrtvah Jalte omejil le na izročanje ruskih vojnih ujetnikov, ki jih je zajel dogovor med ZDA, Veliko Britanijo in Sovjetsko zvezo v Jalti, februarja 1945, zato v njej ne omenja dogodkov v Pliberku in Vetrinju. Po večletnem zbiranju in preverjanju podatkov je leta 1988 v angleški kulturno-politični reviji *Encounter* objavil razpravo z naslovom *The Klagenfurt Conspiracy* (Ce-

lovška zarota). Tolstoj dokazuje, da je glavni krivec za izročitev slovenskih domobrancev, srbskih prostovoljcev in četnikov iz Vetrinja in za zavrnitev hrvaških beguncev pri Pliberku — pokojni britanski konservativni politik **Harold Macmillan**. Konec aprila 1986 je Tolstoj objavil knjigo **Minister in pokoli**, kjer je vloga Macmillana, ki je med leti 1957-1963 ministrski predsednik, spet prikazana v precej neprijetni luči.

Med mnogimi reakcijami na to knjigo je bil tudi zapis **Nigela Wattsa**, ki ga je objavil v okrožnici z naslovom **Vojni zločini in uprava šole Winchester**. V njem je obscdil lorda **Aldingtona (Toby Low)** vojnega zločinstva, predvsem zaradi njegovega sodelovanja pri izročanju beguncev. Ker je lord Aldington zelo občutljiv zaradi obrekovanja svojega plemiškega naziva, je proti Nigelu Wattsu sprožil tožbo zaradi razžalitve. Zadevo je naknadno zapletel in popestril še sam Nikolaj Tolstoj. Ker je Nigel Watts svoje obremenilne izjave črpal iz knjige **Minister in pokoli**, se je na zatožni klopi Tolstoj prostovoljno pridružil Wattsu.

Sojenje se pripravlja že tri leta, saj bo zaslišanih okrog 300 prič.

MLADINA, štev. 21, Ljubljana, 9. jun. 1989

Ljenko Urbančič:

Slovenska sprava

O kakšni spravi govoriš mi,
mlačnejš moj?

O spravi med valptom in tlačanom,
brezpravnim in tiranom?

Morda o spravi med ječarjem in jetnikom,
umirajočim in krvnikom?

Za spravo, da, naivnejš moj.

Vendar za spravo tako, da vsaka
bo gomila križ imela svoj
in rož z imenom častnim padlega junaka.

Za spravo, ko krvava petokraka
ne bo kalila več nam
naše belo-modro-rdeče,
ko naša spet bo prava,
sto let in več že stara
zavihrala vsem zastava.

Vse drugo, dragi moj, ni sprava;
maškerada le, okrutna žala;
je zgodba o sožitju leva kralja
in jagnjeta, ki mirno spi —
v trebuhu zmagovalca leva kralja.

Ljenko Urbančič je bil za časa vsenarodnega odpora proti stalinistični revoluciji na Slovenskem prav za časa sovražne okupacije zelo viden, neustrudljiv bojevnik v vrstah Slovenskega domobranstva. To svojo domobransko načelnost in bojevitost je ponesele tudi s seboj v zdomstvo v Avstralijo, kjer ne glede na nenehno zasledovanje in preganjanje ni popustil v borbi proti marksistični svetovni zaroti. S tem svojim pogumom in delavnostjo se je v avstralskem okolju povzpental na vedno bolj vplivna mesta in je danes celo vodja enega krila avstralske liberalne stranke. Zato ni čuda, da so mu komunisti nagnali na vrat samega lovca na nacistične vojne zločince Wiesenthala, o čemer smo svoj čas pisali tudi na straneh TABORA. Toda kljub blamaži z Wiesenthalom rdeča histerija ne popušča. Pred kratkim so bedni komunistični priganjači objavili v avstralskem časopisju celo neko fotografijo, ki naj bi kazala našega Ljenka Urbančiča v družbi samega Hitlerja in hrvaškega poglavnika Pavelića. Tudi te te skrajno topoglave falzifikacije Ljenku Urbančiču seveda ni bilo težko postaviti na laž. Tako so si rdeči zbeganci, ki se jim že povsod podirajo tla pod nogami, zabili še en topi žebelj v trmasto čelo... — Domobranec Ljenko Urbančič, čestitamo! Nenehno naprej! V naši očetnjavi se že svita! — Ured.

Nikolaj Tolstoj:

MINISTER IN POKOLI

(Nadaljevanje)

Ko se je v nedeljskem jutru dne 13. maja Macmillan posvetoval s Keightleyem, mu je general razlagal probleme, ki jih imajo z razuzdanimi in surovimi Titovimi partizani, ki so prišli v Južno Koroško istočasno z britanskimi četami 8. armade. Predstavljali so znatno nadlogo, dokler ne bo dovolj močan in bo lahko očistil ves teritorij. V tem smislu je Macmillana tudi obvestil. Odnosi med Rdečo armado in njihovimi pomožnimi bolgarskimi enotami so bili dobri in, kot je Macmillan potrdil, od tam ni pričakovati nobenih težav. Poleg teh delikatnih, a vseeno rešljivih problemov, se je moral Keightley ukvarjati še s približno 400.000 nemškimi ujetniki, ki še niso bili niti razoroženi in jih je bilo treba razmestiti v ta ali oni kraj ter jih tudi preskrbeti s hrano.

Še drug problem so bili begunci, posebno tisti, ki so pribežali iz Jugoslavije. Teh, tako je bil Macmillan informiran, je bilo okoli 40.000 Kozakov in „tisoče takoimenovanih ustašev ali četnikov, povečini z ženami in otroci...“ Večina teh zadnjih so bili begunci iz Slovenije, ki so prišli v vetrinjsko taborišče in katerih prihod sem opisal v 2. poglavju. Njihovo število je bilo takrat ocenjeno na 21.000. Pri Železni kapli pa je bila nastanjena cela divizija Hrvatov, sedem tisoč po številu; z njimi približno tri tisoč civilistov. Nekje tam blizu je bilo enako število Madžarov in Ukrajincev.

Keightley je povedal, da so imeli britanski in sovjetski armadni poveljniki sestanek, na katerem so na zelo prijateljski način določili razmejitveno črto med njunima conama. Na tem sestanku, dne 10. maja, so Sovjeti zahtevali izročitev Kozakov. Za to zahtevo je Macmillan dal Keightleyu ustno navodilo, da to izpolni.

Kakšen postopek je Macmillan priporočil za 30.000 jugoslovanskih beguncev, o tem on v svojem dnevniku molči. Na dolgo opisuje njihovo mižerno stanje, ne navede pa nobenega predloga, kako bo z njimi ravnal. K sreči obstaja možnost, da to, kar manjka, razčistimo s pomočjo drugih virov. Ko je opoldne odšel iz Celoveca, je pristal v Trevisu v Severni Italiji za kratek sestanek s poveljnikom 8. armade, generalom Richardom McCreeryjem. Že plejšnji dan se je bil z generalom posvetoval na dolgo in izgleda, da je bil ta kratek posvet na letališču določen zadnji trenutek na Macmillanovo zahtevo.

Macmillan v svojem dnevniku omenja, da sta on in McCreery imela le kratek pomenek. Iz Kirkovega poročila o obisku z generalom Robertsonom drugi dan pa izvemo, o čem sta razpravljala. Kirk poroča:

„Robertson je od nas zahteval, naj se strinjamo z osnutkom telegra-

ma poveljniku britanske 8. armade, da se njega pooblasti za izročitev 28.000 Kozakov... skupaj z ženskami in otroci maršalu Tolbuhinu in da mu damo navodila za predajo večjega števila jugoslovanskih protititovskih enot, z izjemo četnikov, jugoslovanskim partizanom. General Robertson je izjavil, da je Macmillan, ki je včeraj govoril s poveljnikom 8. armade, priporočal, da se podvzame ta postopek.

Čeprav je bilo med begunci na Vetrinjskem polju nekaj četnikov, jih zapiski enot Petega korpusa niti ne omenjajo. Izgleda, da je Macmillan, ko jih je posebej imenoval, da se ne vrnejo, imel v mislih skupino 12.000 Damjanovičevih četnikov. Kot vemo, so se ti predali 8. armadi dne 3. maja v Severni Italiji in so bili po navodilih Glavnega zavezniškega poveljstva poslani v Palmanovo. Nikoli ni bil podvzet noben poskus, da bi bili kot jugoslovanski državljani vrnjeni, in njihov položaj je bil vseskozi zajamčen. V vsakem slučaju je važno, da se Macmillanovo poročilo nanaša izključno na 30.000 jugoslovanskih beguncev, za katere je vedel, da so bili skoro vsi pod oblastjo Petega korpusa.

Razlog in opravičilo za ta nasvet ostane neznan. Niti ni videza, da je do takrat prišla kakšna zahteva za njihovo izročitev od Titove strani. General Keightley sam jih ne vključuje med predano osebje pa naj bodo Nemci, Avstrijci ali Rusi, ko en dan po Macmillanovem obisku odločno pritiska na McCreeryja za njihovo preselitev. McCreery sam je bil teden dni prej, ko je sledil odlokom Zavezniškega glavnega poveljstva, izdal „Navodilo št. 1465“, kjer je, kot smo videli, rečeno:

„Četniki, Mihajlovičeve enote in drugi jugoslovanski borci... bodo smatrani kot ujetniki, ki so se predali, in se bo z njimi temu odgovarjajoče postopalo. Končna odločitev za te ljudi bo odločena v vladnih krogih.“

Ta zadnji stavek nam da razumeti McCreeryjevo navidezno odobrenje Macmillanovih nasvetov, odobrenje, ki pomeni popoln preobrat stališča, kakršnega je imel doslej. Osvetli tudi pripravljenost generala Robertsona, da je 14. maja izdal svoj odlok, ki je v popolnem nasprotju z obstoječimi navodili Glavnega poveljstva, in je ukazal, da se vse osebe jugoslovanske narodnosti, ki so služili v nemških vojaških enotah, razoroži in preda jugoslovanskim partizanskim četam. Torej je bil Macmillan tisti, ki je predstavljal britansko vlado in je bila njegova dolžnost pri Zavezniškem glavnem štabu zagotoviti politične smernice. Ko je McCreeryju svetoval, da se „podvzame ta postopek“ in je dal svoja „ustna navodila“ Keightleyu, ta dva nista mogla dvomiti v njegovo avtoriteto. Robertson pa, ki je bil na veliko boljšem položaju, da je lahko ocenil politične vetrove, je čutil, da bi bilo dobro dobiti odobrenje od Amerikancev, zato je stopil v stik s Kirkom, dasi brezuspešno.

Kar se tiče Keightleya, izgleda, da obstaja tehten dokaz, da je čutil moralni odpor sprejeti Macmillanova navodila. Toda Macmillanov ugled in

dokazi (karkoli so že bili) so bili tako prepričevalni, da niso samo preglašili njegovih pomislekov, ampak (kot bomo videli) so ga prignali v prepričanje, da je aktivno pomagal pri prevarah, ki so bile potrebne za izpolnitev nalog; to pa ga je vedno bolj vleklo v globino moralnega pogreznjanja spletk in prevar. Iste stvari, tako se zdi, so prevzele tudi McCreeryja; poleg tega je bil on še podvržen preračunani prevari. Keightley mu je lažno poročal, da so Kozaki vsi sovjetski državljani in da Sovjeti še niso zahtevali njihove izročitve. To so trditve, katerih on ne bi izrekel, če bi menil, da jim bo Macmillan verjetno ugovarjal.

Videti je, da sta imela oba, McCreery in Robertson, pomisleke, čeravno iz različnih razlogov, ko sta imela pred seboj Macmillanov predlog. Zdi se, da je bilo nepotrebno varati McCreeryja, če bi vnaprej vedeli, da bo tako navdušeno soglašal. Tudi bi Robertson ne mislil, da si je treba zagotoviti potrdilo samega vladnega pooblaščenca, in je zato hotel imeti tudi zagotovilo ameriškega odposlanca Kirka. Še bolj važno pa je dejstvo, da so se generali odločili za Macmillanov načrt, ker je bil njihov pojem o tej stvari popolnoma spremenjen zaradi docela nove okoliščine, ki se je pojavila v teku zadnjih 24 ur.

Takoj po Macmillanovem odletu iz Celovca, v nedeljo 13. maja popoldne, je prišel na poveljstvo Petega korpusa šef štaba nemške armadne Grupe „E“. Na svoje veliko presenečenje sta Low in Keightley od njega zvedela, da se iz Jugoslavije pomika naravnost proti Celovcu armada generala Löhra, ki šteje 300.000 Nemcev in 200.000 Hrvatov. Ker je izgledalo, da jih Titove enote niso zmožne zaustaviti, bo ta pol-milijonska množica, ki ima zadosti hrane morda samo še za dva dni, kmalu prišla na področje Petega korpusa.

Tisti večer je Nigel Nicolson, obveščevalni častnik pri Petem korpusu, zaključil svoje dnevno poročilo: „Največja skupina hrvaške ustaške vojske, 300.000 po številu, se zdaj premika preko jugoslovanske meje in se predaja Titovim enotam. Hrvaški domobranski korpus se je ustalil pri Weinbergu, d. 6990. Slovenci in Srbi so po večini skupaj v vetrinjskem taborišču; noben od teh ne more biti vrnjen, razen v skoraj sigurno smrt v rokah titovcev.“

Razumljivo je, da je pri tem nastala velika zmešnjava. V Sloveniji so partizani do 13. maja likvidirali že večino svojih nasprotnikov, potem pa so se razlezli na severno stran jugoslovansko-avstrijske meje, do reke Drave in še čez. Da se je bojevanje med različnimi narodnostnimi in političnimi skupinami v notranjosti Jugoslavije nadaljevalo, je bilo Britancem znano, vendar je bilo splošno mnenje, kot je poročal Nicolson, da so glavne proti-titovske sile na tem, da se predajo Titu, ali pa so to že storile.

V vojaškem oziru so bili slovenski partizani brez pomena. Svoje vojaško navdušenj so izkazovali z dejanji kot so — ropanje, posilstvo in pokol civilnega prebivalstva. Višja vojaška komanda je ukazala začasni umik do 12. maja, ko naj bi bili okrepljeni z dvema divizijama 4. armade.

Medtem pa je bil ta tanki obroč pretrgan po še nepremagani armadi generala von Löhra. Za njim se je pomikala hrvaška armada in pa ogromna množica prestrašenih civilistov. Hrvaško glavno mesto Zagreb je bilo izpraznjeno 7. in 8. maja. Vso pot so se borili in skozi slovenske kraje rinili proti severu do 13. maja, ko so se ustavili pri Dravogradu, kraju južno od avstrijske meje. Tam so jim prehod zaprle bolgarske čete, ki so bile sestavni del 3. ukrajinske fronte maršala Tolbuhina. Ker pa vojskovanje ni bila odlika Bolgarov so pri pogajanjih pristali in Hrvatom dovolili prestopiti Dravo in tako priti v Avstrijo med 14. in 15. majem.

Na ta nepričakovan razvoj je poveljstvo Petega korpusa gledalo z veliko zaskrbljenostjo, zato je Keightleyjev načelnik štaba Toby Low dne 14. maja od 8. armade zahteval navodila, kako ravnati v tej zadevi:

Armadni komandi od komande korpusa... sedanje stanje... približno 300.000 vojnih ujetnikov in beguncev na področju korpusa. Nadaljnjih 600.000 napovedanih se pomika proti Avstriji iz Jugoslavije. Podvzel sem vse možne korake, da preprečim njihov premik po cestah, a to ne bo popolnoma zadoščevalo, da jih zaustavim ker so že skoraj brez hrane in precej izčrpani. Če se zgodi, da toliko število vseeno pride čez, bo stanje zaradi prehrane in varnosti postalo kritično. Zato predlagam, da se ukrenejo vsi varnostni koraki, da se kar najhitreje reši vprašanje vseh ujetnikov na tem področju, pa naj bodo Nemci, Avstrijci ali Rusi, da jih čimprej preselimo v Severno Italijo ali pa na njihove domove, kakor bo pač uradna odločitev...

Temu poročilu je bil dodan Macmillanov nasvet iz prejšnjega dne, naj se vpraša Sovjete, če sprejmejo Kozake. Ko je bilo to poročilo poslano preko 15. vojne grupe, je general McCreery še dodal: „Prosim, da AFHQ poizve pri Titu, koliko sovražnikov bi končno rad obdržal. Predlaga, naj bodo Hrvati Titova odgovornost.“

Do zdaj so Britanci vseprek spremljali predajo nemških in protipartizanskih enot. To je bil za partizanski ponos velik udarec, zato so protestirali in zahtevali, da se morajo vse sovražne čete, ki so bile v Jugoslaviji, predati Titu. Na glavni stan 5. korpusa je prišla deputacija in ostro protestirala proti temu uradnemu ravnanju. Keightley jim je potrpežljivo pojasnjeval, da je v resnici samo izvrševal to, kar bi morali napraviti oni sami, in da bo vse enote, ki so se po pomoti predale Britancem, vrnil titovskim silam.

O tem razvoju je brigadir Low obvestil načelnika štaba nemške armadne skupine „E“, generala Schwidt-Richberga in mu tudi razložil, da je Peti korpus vezan na nove odredbe, ki so pravkar stopile v veljavo. Tudi to je bilo prav v tistem času, ko je prejel Robertsonov ukaz, ki je namigaval, da mora biti vse predano moštvo jugoslovanske narodnosti razoroženo in vrnjeno jugoslovanskim četam.

Tako je bila 13. maja Macmillanova skrb samo še 30.000 jugoslovanskih beguncev, ki so se predali Petemu korpusu. Prav ti so bili tedaj tisti, katerih izročitev Titu je on vsiljeval Keightleyu in Robertsonu. Zaradi nujne potrebe, preprečiti, da bi po Britancih zasedena Avstrija bila preplavljena s stotisoči bežečih Hrvatov, je postal ta sorazmerno majhen problem drugovrsten. Jasno je, da je bilo vprašanje Hrvatov tisto, ki je omajalo generala McCreeryja, ko je predlagal, „Hrvatje naj bodo Titova zabava“. Tudi Robertson je bil podobno zaskrbljen zaradi novega navala, ki se je bližal. Kot je nakazal Alexandru Kirku, je imel pred seboj ogromni administrativni problem s stotisoči nemških vojnih ujetnikov, zato se trenutno ni mogel brigati za to, kdo bo in kdo ne bo vrnjen Sovjetom ali partizanom in bo tam ustreljen.

Dne 14. maja je ob devetih zvečer do britanskih položajev prišel hrvaški zvezni častnik judovskega rodu, Deutsch-Maceljski, s ponudbo za predajo dveh hrvaških armad, po sto tisoč vsaka, skupaj s pol milijona civilistov. Imeli so neprestane boje z jugoslovansko 8. brigado, ki jim je sledila; Hrvatje so že tisti dan izgubili tri od svojih tridesetih tankov. Brigadir Patrick Scott, čigar 38. irska pehotna brigada je Hrvatom zapirala pot za umik, je takoj telefonično klical divizijsko poveljstvo za navodila. To je potem brigadnim poveljnikom izdalo sledeče povelje:

300.000 Nemcev in 200.000 Hrvatov, po veliki večini oboroženih, se pomika proti jugoslovanski meji, čeprav so se načelno že predali Titu. S seboj imajo hrane samo še za 48 ur; s seboj imajo 30.000 konj in 2.000 motornih vozil. 8. armada je nujno naproščena, da odloči, ali se vdaja te vojske sprejme, ali se jih prisili, da se vrnejo v Jugoslavijo. Medtem, ko pričakujemo končne odločitve, jih boste zadržali na južni strani reke Drave.

Na gornje povelje je brigadir Verney, poveljnik 1. domobranske divizije, ugotovil: to nam da vsaj predstavo, kakšen je ta problem. Obenem se je zavedal strašnega stanja „pravzaprav nedolžnih ljudi, ki beže pred Sovjeti in Titom, povsod nezaželeni in preganjani, kamor se obrnejo“.

Scottu se je zdelo nemogoče, da bi Osmo armada, ki je bila že tako preobremenjena, mogla prevzeti skrb za ta narod, ki je na begu. Ko je dobil divizijska navodila, je takoj izdal odlok z nepopustljivimi točkami:

- a) V teku je emigracija celega naroda, ki se želi predati Angležem. En milijon ljudi se bliža Pliberku, vključno dve vojaški enoti, vsaka po stotisoč mož, oboroženi, toda brez municije.
- b) Njihova predaja je bila zavržena in ne smejo prestopiti stare avstrijske meje. Bili so o tem obveščeni in in obenem opozorjeni, da bomo za uveljavitev te odločitve uporabili tudi orožje.

Dejansko so bili mnogi Hrvatje že daleč čez mejo; bili so slabo opremljeni, toda v velikem številu... Scott se je odločil, da bo uporabil pretvezo:

Naša celotna vojaška moč pri Pliberku je bila sledeča: ena baterija, ena ali dve četi 46. izvidniškega polka, dva oklopna avtomobila, 27 sulicarjev in dva ali trije tanki. Baterija topov je bila postavljena na najbolj viden prostor, ki smo ga mogli poiskati, tako da jih je lahko vsakdo videl. Drugo skupino topov pa so pomaknili blizu reke Drave za pomoč, če bi bilo treba. Za dobro mero je Scott poklical tudi lovska letala, da so grozeče krožila nad vso to množico.

Poveljstvo brigadirja Scotta je bilo tedaj nastanjeno v Pliberškem gradu, ki stoji vrh hriba nad majhnim mestecem z istim imenom. Na južni strani so Karavanke, ki kot nazobčana ograja dele Avstrijo in Jugoslavijo. V bližini mesta je bilo obsežno odprto polje, omejeno z nizkim gričevjem, ki je bilo poraščeno z gozdovi. Na ta prostor, ki ga zaradi vmesnega hriba iz gradu ni bilo mogoče videti, je bila nagneta ogromna množica ljudi, ocenjenih na sto tisoč. To so bile hrvaške čete in civilisti, ki so pri Dravogradu prekoročili mejo v upanju, da jim bo uspelo doseči pot na zapad proti Celovcu. Zdaj jim je to pot zaprlo vojaštvo brigadirja Scotta. Istočasno so številni oddelki Titovih partizanov zasedli gozdove na obeh straneh, od koder so jim sicer grozili, toda še ne napadli. Hrvaške čete so bile oborožene, zadržanje Britancev pa še vedno nejasno. Angleži so skupino višjih hrvaških generalov spremili v Pliberški grad na razgovor z brigadirjem Scottom, nagneta množica pa je kot na kupu stala na žgočem soncu ter čakala ure in ure.

V gradu je general Scott najprej sprejel vodjo partizanskih oddelkov, ki so sledili Hrvatom, politkomisarja Milana Bašta, zelo odločnega človeka v zgodnjih dvajsetih letih, ki je, kot se brigadir Scott spominja, komaj čakal, da spet napade slabo oborožene in demobilizirane Hrvate, katerih število pa je preveč podcenjeval. Izgledalo je, tako je nadaljeval Scott, da se spominja, da bomo imeli prvovrstne sedeže, ko bomo gledali ta pričakovani boj, in se je tu v gradu, za debelim zidovjem, čutil dovolj varnega, posebno še, ker je bil tudi pristop vanj zelo težaven.

Pa se je zgodilo, da se mu je posrečilo pregovoriti nezaupljivega komisarja Bašta, da bi bilo zanj najbolje, če prepriča Hrvate, da položijo orožje in se prostovoljno predajo. Potem se je Scott razgovarjal z nesrečnim hrvaškim poveljnikom Herenčićem, katerega sta Scott in Bašta z dobrikanjem in s silo pregovorila, da je sprejel jasne pogoje predaje. Ko je uvidel, da ni druge možnosti, je Herenčić kapituliral. Ob pol petih popoldne dne 15. maja je prenehala obstajati Nezavisna hrvaška država. Vsa ta množica Hrvatov, ki je upala na emigracijo, se mora, obkrožena od partizanov, v 24 urah umakniti nazaj čez Dravo. Toda predno je bilo to izvršeno, so se zgodili dogodki, katerih hrvaških narod ne bo nikdar pozabil. Pogoji, katere je sprejel general Herenčić, so bili dovolj jasni, toda kako jih razglasiti ogromni množici na pliberškem polju, je bilo čisto nekaj drugega. V zmešnjavi so mnogi mislili, da se predajajo Angležem, medtem ko so nekateri

oddelki spoznali stvarni položaj in so se začeli takoj pripravljati na o. brambo, ali pa so se pognali proti gozdu. V veliki večini pa so odvrgli orožje in dvignili bele zastave v znak, da se predajo. Zdaj je komisar Bašta spoznal, da je zanj prišel pravi čas. Prepričan, da se njegove žrtve ne morejo več braniti z orožjem in da bodo Britanci mirno gledali in stali ob strani, je dal svojim pajdašem že dolgo pričakovani ukaz za napad. Kar se je godilo v naslednjih urah, je težko popisati. To je bil tako strašen pokol, da ga lahko opiše samo tisti, ki ga je preživel.

Ted Pavich je bil takrat star 25 let, po poklicu je bil diplomatski kurir. Videl je, kako so šli hrvaški generali v Pliberk na pogajanja z brigadirjem Scottom, in je pozneje slišal ukaz položiti orožje. „Na južni strani polja so bili ob natlačeni množici ljudi razvrščeni britanski tanki, medtem pa so nad nami krožila letala Spitfires. Potem je iz gozda nad nami nenadoma začelo regljanje strojnic. Partizani so streljali na množico, ki je bila nagosto stisnjena, da je bilo nemogoče uiti rafalom. Pokol je bil grozen,“ se spominja Pavich, tako poln groze, da si ga je težko opisati ali predstavljati, razen če si bil tam. Moški, ženske in otroci so padali pod strelj kar po vrsti, ker so partizani streljali kar sem in tja, gor in dol, vseprek po polju. Ko so titovci končali svoje delo s strojnicami, so šli med ljudi in so uiste, ki so bili še pri življenju, z veliko naslodo tolkli s kopiti, jih brcali ali klali z noži. Pavich sam je bil med tistimi srečnimi, katerim se je posrečilo uiti s tega krvavega pozorišča, pa le za kratko dobo, ker so ga partizani spet ujeli in je bil za šestnajst let vržen v titovsko ječo.

Georg Raguz, ki je bil v času tega pokola na drugem koncu množice, je bil tedaj star 15 let. S svojo družino je bežal iz Zagreba pred titovskim terorjem. Po srečnem naključju so se utaborili na južni, gozdnati strani pliberškega polja, v bližini neke kmečke hiše, tako da so bili kriti pred partizanskim streljanjem. Na polju pred njimi je bila velikanska množica, tako ogromna, da še nikdar ni videl toliko ljudi zbranih skupaj. Njega samega se je pollaščal strah. Kar naenkrat je pod seboj zagledal veliko število belih zastav. Takoj nato pa se je začelo streljanje iz gozda na vse strani. Videl je, kako so nekaj metrov pred njim strojnice kosile ljudi kot snope, da so padali drug na drugega. Prav blizu je videl hrvaškega častnika, ki je v obupu ustrelil dva svoja otroka, sina in hčerko, potem ženo in nazadnje še sebe. Ko je Raguz vse to videl, je zbežal proti Dravi, jo prebredel in se skušal rešiti; kmalu potem so ga ujeli in vtaknili v zloglasni partizanski „smrtni pohod“. Kljub vsemu je ostal živ, da nam lahko priča o svojih doživetjih.

Izpoved tretje priče nam prikaže sliko, kakršne si ne bi mogel izmisliti niti v domišljiji. Štirinajstletna študentka Marija Ann Levic je skupaj s starši, mlajšo sestro in brati zbežala iz Zagreba dne 6. maja. V enem ted. na so prišli v Pliberk in so se znašli med deset ali morda stotisoči ljudi, zbranih na travnikih ob cesti, ki pelje ob severni strani polja. Takoj drugi dan po prihodu je bila Marija dodeljena skupini, ki naj bi z vejami pometla cesto, da bo lepo pripravljena za Britance. Popoldne so tja priberneli dva ali trije britanski vojaški jepepi in eden od teh je nosil filmsko kamero.

Proti večeru drugega dne je zaslišala streljanje. Nastala je strašna zmeda. V začetku so ljudje, ki so bili tako natlačeni skupaj, da niso dojeli, kaj se pravzaprav godi, rinili zdaj v eno zdaj v drugo stran ter drug drugega spraševali, kaj je to. Toda kmalu so zvedeli resnico, da partizani streljajo na ljudi na slepo kar vseprek. Tiste hrvaške enote, ki so še obdržale orožje, so se skušale pririniti do obronka gozda, da od tam napadejo sovražnika, medtem pa so ljudje, katerih se je polastila panika, poskušali bežati proč od streljanja. Marija je tik pred seboj z grozo gledala moškega, kateremu je iz velike rane na trebuhu viselo črevesje; klical je, naj se ga kdo usmili ter ga reši trpljenja. Trupla so se kopičila vsepovsod. Poleg nje je ležal mlad fant z odprto lobanjo. Stanje je postajalo vedno bolj grozno. Konji in druga živina so v strahu in boli vlačili vozove in cize preko mrtvih trupel. Marija sama je bila ranjena v nogo, a na srečo je bila rana malenkostna. Njena mama je klicala na pomoč in jokala. Najstrašnejše pri tem pokolu je bilo dejstvo, da se je vse godilo pri belem dnevu, brez kakšnih zaklonišč pred točo strojničnih rafalov, ki so od vseh strani neprenehoma kosili zbegano množico. Strojničarjev nismo mogli videti, vsaj ne z mesta, kjer smo bili mi. Marija in njena družina so se povlekli čez železniško progo ter se zatekli za neko kolibo, kjer so čepeli vso noč.

Naslednjega jutra je sonce posijalo na grozen prizor. Vse polje je bilo polno trupel, večinoma nakopičenih v s krvjo oškropljenih kupih, medtem ko so še živi ranjenci tarnali in se skušali povleči v zavetja oddaljenih dreves. To je bil v resnici gozd, kjer so bili skriti njihovi sovražniki, ki so še vedno vsekrižem streljali na polje mrličev. Kako dolgo je družina ostala v tem nevarnem skrivališču, tega se Marija ne spominja več. Verjetno je minilo dva dni, predno so se toliko skorajžili, da so zbežali s tega morišča. Bili so že zelo slabotni in izstradani. Dva Marijina brata sta se v zmedi ločila od družine, a končno so se spet sešli ter se z velikimi težavami vrnili v Jugoslavijo.

Maloštevilni so bili Britanci, ki so videli ta masovni pokol in ti so sočustvovali z žrtvami. To so bili povečini Irci, zato so lahko čutili z žalostnim stanjem mačnega, katoliškega naroda, nosilca slavne kulture in tradicije, ki gre skozi strašno preizkušnjo. Abjanič Božidar, Hrvat, ki je bil na dan 16. maja med to množico, je dobro videl obraze britanskih vojakov, ki so spremljali prvo kolono. Mnogi so bili videti pretreseni in zmedeni, kot da beže pred nečem groznim in strašnim. Nekateri so ihteli in naglas govorili: „Pobili so jih... pobili so jih... Moj Bog, kaj smo naredili!“

Colin Gunner, takrat 22 let star poročnik pri Kraljevih irskih strelcih se z gnusom spominja, kar sta on in poročnik Hogan, častnik strojničnega bataljona, tisti dan videla na lastne oči. Stala sta pri Vickers strojnicah in opazovala,

kako so titovci mimo njiju gnali Ustaše v smrt. Ustaši so bili Jugoslovani, ki so se od vsega začetka borili na strani Nem-

cev. Zdaj pa, ko so titovski komunisti zmagali, bodo ustaški vojaki vsi poklani in jaz pravim — poklani! Kolona je bila videti brezkončna, ko so jih čez dravski most vodili na jugoslovansko stran. Moški in ženske z otroci in deteti v naročju so bili vsi izstradani. Titovci so jih gonili naprej, sedeč na svojih konjih in nad begunci vihteli strašne kozaške biče z jeklenimi konicami (nagajke), ki z enim udarcem razmesarijo cel obraz. Rabili so jih pogosto. Slišal sem, da so mnogi umrli že na mostu. Pater Dan Kelleher je bil med njimi in jaz si ne morem misliti, kaj je ta blaga božja duša govoril in si mislil.

Hogan in jaz sva brezbrizno opazovala, dokler možakar v sivi uniformi ni z vso silo treščil v obcestni jarek. Hogan je dvema svojima vojakoma ukazal, naj ga položita na rob ceste in mu je dal malo ruma. To ga je malo poživilo in Hogan je zavpil: „on ni Jugo — to je prekleti Nемец!“ To je v resnici tudi bil. Ustaška vojska je imela gotovo število nemških podčastnikov-instruktorjev. Hogan je hitro postavil ob cesti napis v nemškem jeziku: Vsi nemški vojaki, izstopite tu! Mnogim se je Hogan moral zdeti kot Kristus-Odrešenik, ko so izstopali iz procesije in so takoj dobili vodo in sladkorni trs.

Kar naenkrat je na svojem konjičku priskaljal nek titovski oficir in, vihteč svoj bič, začel kričati na sedeče Nemce kot kakšna histerična vlačuga. Nemci so pogledali Hogana. Južnjak je potem naredil napak, ko je začel vpiti tudi na Hogana in vihtel svoj pasji bič. Hogan je rekel svojemu strojničarju: „Če ta baraba samo dvigne tisti bič, ga pihni iz sedla!“ Vojak je dvignil strojnico, jo nameril v južnjaka in stavil svoj prst na petelina. Bilo je še nekaj histeričnega kričanja, potem je južnjak obrnil svojega konja in jo pobral. Nobeden, ne Hogan ne on, ni razumel niti besede jezika drugega, toda strojnica v razdalji deset čevljev ni rabila nobenega tolmača. Na ta način so zbrali kakih 80 Nemcev, katere so potem poslali v britansko vojaško zbirališče.

S Hoganom sva stala na pragu neke kmečke hiše, ko se po klancu navzdol s kolesom pripelje neki Bolgar in se ravno pred nama prevrne. Ko se pobere, vidi, da je sprednje kolo zvito. Iz obcestnega jarka je pobral nemško protitankovsko grabato in z njo nameraval zravnati kolo. Hogan se je nasmehnil in rekel, da bo bolj varno, če se umaknemo za hišo. Komaj smo bili za hišo, je zagrmelo; deli bicikla so leteli po zraku, Bolgara pa je vrglo skozi streho... V bližini mostu je bilo nemško strojniško gnezdo in nabita nemška strojnica je bila še vedno montirana na stojalu. V naše zadovoljstvo smo

zvedeli, da jo je neki titovski bandit sprožil in pokosil grupo svojih pajdašev. Božji mlini včasih hitro meljejo.

Koliko ljudi je bilo v dneh 15. in 16. maja pobitih na pliberškem polju, nihče ne ve. Kmetje, ki ta polja obdelujejo, še zdaj stalno izkopavajo kosti, vojaške značke, krogle in druge žalostne ostanke iz onih dveh dni, ko je bilo konec neodvisnega hrvaškega naroda. Ko sem se 12. maja 1985 na tem kraju udeležil spominske proslave ob 40-letnici, ki so jo priredili hrvaški izseljenci, sem ob tej priliki govoril z mnogimi, ki so te dogodke preživeli. Obsega tega pokola ni mogoče zagovarjati in je zelo razumljivo, da so Hrvatje ostri v obdolžitvah ne samo titovcev, ki so pokol izvršili, ampak dolže tudi britansko vojaško oblast, ki je, tako trdijo Hrvatje, z izročitvijo brezpravnih beguncev v roke zakletih sovražnikov sodelovala pri zločinu.

Titovi morilci so brez dvoma odgovorni za svoja kruta dejanja in ni prav, največ krivde valiti na britansko armado. Brigadna komanda je od svojih vojakov na terenu gotovo prav kmalu zvedela, kaj se je godilo za gričem pred pliberškim gradom, je pa dvomljivo, če so takrat vedeli za obseg te morije. „Tam je bilo na vseh straneh veliko nesmiselnega streljanja, toda jaz mislim, da je bilo samo igranje z orožjem, ki je bilo pri Jugoslovanih tako priljubljeno,“ je pozneje zapisal brigadir Scott. „Kolikor sem jaz videl v naslednjih 24 urah, so Jugoslovani vse izpolnili tako, kot je bilo določeno v zvezi o predaji in umiku in to zelo hitro in uspešno.“

Tudi drugi britanski vojaki so bili istega mnenja kot Scott, namreč da vsi niso bili v stanju doumeti ali zvedeti, kakšna tragedija se je odigrala v njihovi neposredni bližini. 16. enota lahke pehote Durham je prišla 15. maja za okrepitev na višku krize tistih dni. Poveljnik podpolkovnik Denys Worrall, se je pozneje spominjal dramatičnega, toda povsem mirnega slučaja:

Takoj sem razporedil straže ob reki Dravi na mestih, kjer bi jo lahko prebredli... Spominjam se, da sem šel s svojim šoferjem v jeepu na ogled stražarskih mest, da vidim, če je vse v redu. Zvečer se je po cesti proti nam kot voda privalila velika množica moških. Nekateri so bili na konjih. Nisem vedel, kaj naj naredim. Vseeno sem šel naproti enemu teh fantov in sem ga končno pregovoril, naj posedejo, kar so tudi storili. Bilo jih je na tisoče. Niso bili sovražni, a bili so oboroženi. Hoteli so se predati nam, toda mi smo imeli navodila, da jih ne smemo sprejeti. Seveda, če bi do mene res pokazali kakšno sovražnost, bi jih ne mogel ustaviti. Vsekakor, pristali so na to, da se vrnejo in so odšli nazaj v Jugoslavijo.

Kar se tiče pogojev za predajo komisarju Bašti, so se Britancem zdeli docela primerni, čeprav je bilo malo sumljivo, če se bo Bašta držal svojih obljub. Hrvaška vojska se bo smatrala kot vojni ujetniki, z izjemo političnih zločincev, ki naj bi bili sojeni na zavezniških sodiščih; civilno

ljudstvo pa naj se nahrani in po najkrajši poti pošlje domov na Hrvaško. Te točke predaje je piscu te knjige potrdil profesor Danijel Crljen, ki se je skupno z generalom Herenčićem v pliberškem gradu pogajal o končni predaji Hrvatov. On poroča, da je komisar Bašta pogajanja zaključil s temi besedami:

V teku ene ure mi zahtevamo brezpogojno predajo vse vaše vojske. Če to sprejmete, bodo ženske in otroci odšli naravnost na svoje domove. Vojaki in oficirji bodo pridržani kot vojni ujetniki. Častniki bodo poslani v Maribor (manjše mesto v Sloveniji), kjer bodo tisti, ki so zagrešili kakšen zločin, tudi sojeni. Če pa teh pogojev ne sprejmete, bomo v teku petnajst minut začeli splošen napad in boste izgubili vse pravice Mednarodne konvencije Rdečega križa.

Za Herenčića in Crljena je bila ta Baštova izjava višek cinične prevare, med britanskimi vojaki pa jih je bilo zelo malo, ki so poznali stvarnost jugoslovanskega stanja. Moramo si poklicati v spomin, da je Titova medvojnina vloga kot junaški zaveznik garantirala, da je revolucija, katero je vodil v mejah Jugoslavije z vsemi mogočimi zločini, bila večini britanskih častnikov popolnoma nepoznana, ker so ga poznali samo iz „Eighth Army News“, kjer pa so Tita samo hvalili. Ti oficirji so imeli dosti veliko bolj nujnih problemov, ki so zahtevali njihovo pozornost, kot pa da bi se ukvarjali s spletkami balkanske politike. Misel sama, da bi ena od zaveznikskih sil nameravala narediti velik pokol, celo genocid nad lastnimi sodržavljani, se je v tistem času zdela nemogoča. Kot je brigadir Scott dejal: „Bilo bi težko, da bi Jugoslovani pomorili tako veliko število in je bilo neverjetno, da bi to sploh hoteli.“ Neki drugi britanski oficir je rekel prestrašenemu Hrvatcu: „Hrvatje morajo biti izročeni Jugoslovanom, toda če bodo z njimi kakorkoli postopali grdo, naj vložijo pritožbo na britanski konzulat v Zagrebu.“ Morali bi se smejeti tej naivnosti, pa moramo razumeti okoliščine, ki so to nevednost rodile.

Glavni razlog, ki je brigadirja Scott-a navdal z mislijo, da nima druge rešitve kot zavrtni hrvaške begunce, je bil obseg te selitve:

Vprašal sem hrvaške poveljnike, kako mislijo prehraniti tako ogromno množico v Evropi, ki je bila že itak desorganizirana in izstradana. Rekel sem jim, da se preseljevanje, kot je njihovo, v tem času ne more rešiti. Ne bi jih mogli preskrbeti s hrano, pa naj gredo v katerokoli deželo Evrope. Selitev, kot je to, zahteva zelo skrbno pripravo in načrt, sicer bodo brez dvoma vsi stradali.

Scott je bil prepričan, da se je proti britanski zoni pomikal milijon in pol ljudi in da je to bila samo predhodnica beguncev vsega naroda. Dva priznana hrvaška znanstvenika sta, ko sta o tej moriji zbirala poročila očitvecev, pripomnila sledeče:

Važno je pripomniti, da če bi prvih 250.000 Hrvatov, ki so prišli v Avstrijo, dobilo zavetje, do česar so po mednarodnem vojnem pravu imeli pravico, potem bi še na stotisoče Hrvatov vztrajno poskušalo zbežati pred marksistično tiranijo, ki je bila vsiljena njihovi domovini.

Brigadir Scott je osebno čutil veliko manj simpatij do Hrvatov kot pa do Kozakov, katere je občudoval. Grof Archie Thurn, Avstrijec, ki je bil v njegovem štabu, se spominja, da je brigadir imenoval Hrvate nacistične simpatizerje, generale pa, s katerimi se je pogajal o predaji, je imel za zvičajne in nekulturne barbore.

Zdi se, da so bili Herenčić in njegov štab v resnici malovredni ljudje in so nesrečni narod, katerega so zastopali, pustili na cedilu ali ga celo izdali. Scott se spominja, da je bil Herenčić sam spodoben in pošten, po obnašanju pa pravi Nемеc. Ni pa bil von Pannwitz, ki je zavrzel misel na beg, ampak je delil trpljenje s svojimi Kozaki. Ko sta mu Scott in Bašta vtepla strah, je moštvu pohlevno dal povelje, naj odlože orožje, in to na tako nepremišljen in nejasen način, da so mnogi Hrvati mislili, da se predajajo Britancem. Potem je svoje ljudi prepustil njihovi usodi, sam pa si je izbral lažji izhod in se ustrelil.

Hrvaški emigranti so pozneje ostro kritizirali Herenčića in druge generale. Neki vojak, ki je bil tam, je pozneje svetoval tole:

V tistem kritičnem času bi nas morali voditi v napad na britanske položaje ali na komunistične enote, ki bi se nam upale postaviti na pot. Čeprav so Angleži imeli letala, tanke in artilerijo, mislim, da bi nam uspelo prebiti njihove vrste in si odpreti pot v notranjost Avstrije, kjer bi gotovo imeli večjo možnost za rešitev, kot pa smo jo imeli tu na slovenski meji.

Gledano z vojaškega stališča bi bil tak nastop skrajno brezupen, čeprav je res, da bi ne imeli toliko žrtev, kot so jih. Gledano nazaj, bi bil gotovo najboljši način, mirno pritiskati naprej skozi redke britanske vrste. Nobenega dvoma ni, da bi se brigadir Scott ne obotavljal odpreti ogenj, da bi to preprečil, neverjetno pa je, da bi vojaki kaj dolgo nadaljevali tako splošno klanje.

Tako mišljenje ni čisto brez podlage. Štiri dni kasneje, dne 19. maja, je pri Borovljah poskušala prekoračiti Dravo neka druga skupina kakih 16.000 Hrvatov. Poročilo v Nigel Nicolsonovem dnevniku nam osvetli britanko reakcijo. Ob 6.50 uri zvečer je Third Grenadir Guards dobila povelje: „Pod nobenim pogojem ne smejo preko mostu!“ Deset minut kasneje je na poveljstvo First Guards brigade prišlo vprašanje: „Če Hrvati naskočijo most, ali naj streljamo?“ Odgovor je bil hiter in jasen: „Ne streljajte na Hrvate, če poskušajo navaliti na most. (Če imajo s seboj ženske in otroke).“

(Sledi)

„ . . . IN JAKOB JE OSTAL SAM . . . “

Iz Sv. pisma in iz osmrtnice Jožeta Pence dr. Marijanu Breclju. Naši razgledi, 27. januarja 1989.

Jakob je bil v življenju precej osamljen; in v nesreči človeka nihče ne pozna. Tam v puščavi, ko sta se borila angel in Jakob, pa tudi ni bilo preveč obljudeno. Jakob je pa le dosegel, kar je zahteval od angela: blagoslov! Res je potem šepal vse življenje, ker se mu je pretegnil živec v nogi, tako da pravoverni Judje še danes ne marajo jesti tega dela stegna, toda dobil je zase in za svoje potomstvo neko garancijo — blagoslov!

De mortuis nil nisi bene! Če se mi bo kaj slabega o Breclju zapisalo, nisem jaz tega pisal, Jože Penca je na to že prej namignil, tudi napisal je. Ni moj namen pisati osmrtnico Breclju; saj tudi Pencev ni bil — on je skušal braniti Kocbeka — jaz pa še tega ne mislim; samo na nekaj podrobnosti bi rad opozoril, ki jih pa on dobro pozna.

Ko sta se vrnila Edvard Kocbek in Jože Rus s potovanja v Bosno — bila sta delegirana za krščanske socialiste v AVNOJ, kamor pa nista prišla — so deset dolgih dni razpravljali Kardelj, Kidrič, Vidmar in Kocbek o Okrožnici št. 6, ki naj bi bila po Fajfarju datirana z 11. januarjem 1943. Pri izdelavi te da so sodelovali Kocbek, Fajfar in Breclj; torej je že takrat bil Kocbek sam, le mislil je, da ga drugi še spremljajo. Šlo je za odnose in vloge med skupinami, ki so sestavljale OF. Kocbek je hotel obdržati skupino krščanskih socialistov — partija pa ga je že takrat „nadmudrila — prevarala. Iz osmrtnice Jožeta Pence je čutiti, kot da bi hotel zagovarjati Breclja, češ da je bil dober krščanski socialist, morda še boljši kot Kocbek sam, saj je hotel držati dogovorjeno, bil je med promotorji Dolomitske izjave, sopodpisnik in zagovornik. Držal je stike s partijo, vendar v njej ni bil. Stopil je vanjo šele en mesec po podpisu; prav tako Stanovnik, Fajfar in Brilej. Kot da bi samo čakali njenega podpisa, potem pa takoj stopili vanjo. Vendar resnica je bila malo drugačna. Bili so v njej s srcem in dušo, ko je Kocbek mislil, da jih ima za seboj. Jakob-Kocbek je ostal sam dosti prej, kakor smo mi in Penca mislili.

Vem, Jože, vem, da vas je bilo dosti proti podpisu Dolomitske izjave, toda bilo je že prepozno. Po njenem podpisu naj bi na Pugledu uredili, kar je bilo zgrešenega, toda ostalo je samo pri besedah in škodoželjnem nasmihanju — zdaj je, kar je!

Kaj se ne spomniš zadnjega poskusa, ki ga je napravil Kocbek na Sušicah pri Starih žagah Najbrž si zamudil prvo dejanje, da sedaj pišeš o Srobotniku. Tudi tam se je izkazalo, da je bil Kocbek sam; varuštvo partije je bedelo nad včerašnjimi zavezniki in današnjimi sopotniki. Stali

so pred pištolami nekdanjih zaveznikov, govoriti ni bilo o čem, izbirati ni bilo kaj.

Tako lepo smo sanjali, sedaj pa to! Kaj ti ni bilo znano prej, da so vsi tisti, ki so takrat potegnili pištole bili že prej v partiji? Moralo bi ti to biti poznano, zato ne razumem, zakaj sramežljivo pišeš po Brecljevi smrti, da jih ni on in Stanovnik zadosti trdno branil pred komunisti. Prav tako Fajfar in Brilej. Kdo bo koga branil in pred kom? Če so pa oni že bili v partiji! Primerjati bi ti bilo treba samo datume Dolomitske in Puške izjave ter datum sušiškega sestanka aktivistov z vstopi v partijo, pa bi prišel do zaključka, da je Jakob-Kocbek bil sam že dosti prej.

Kaj te še ni srečala pamet, Jože? Datum, ki ga navaja Stanovnik (en mesec kasneje!) je bil samo za notranjo uporabo! Kaj ni še pred kratkim Stanovnik govoril eno v ZDA, drugo pa v domovini? Se je samo en list premaknil zaradi tega? Tudi on je dobil blagoslov angela, vi drugi ga pa niste! Če bi bil samo blagoslov! Teh vrste blagoslovov se vedno kaj prime, zato so tako cenjeni. Breclj ni hotel ostati sam, kakor Kocbek; prav isto so storili Brilej, Fajfar in Stanovnik. Ob pravem času so si poiskali pravo družbo, drugo je potem samo prišlo. Če je ti nisi, imaš sam krivdo! Zdaj je pa prekasno brskati po zgodovini; tudi grdo je to delati v osmrtnicah.

Naivnost je lepa čednost posebno jo cenijo pri mladih dekletih — tako do šestnajstega leta. Pri kandidatih za politiko pa jo imenujemo drugače. Vsi ti ki so dobili blagoslov se jim potem ni bilo treba bati ničesar, tudi bolečega mesta niso občutili, kakor Jakob. To pa je občutil čimdalje bolj Kocbek; v naših dneh se je pa še posebno razbolelo krščanskim socialistom.

Judovski spomin je zdržal tisočletja, krščanskim socialistom je trajal par desetletij, naš je pa še živ. Tudi mi imamo naše boleče mesto in to ne samo po krivdi partije...

Penca pravi, da se je biblija Kocbeku odprla na strani, kjer pravi: "...In Jakob je ostal sam..."

O Jezus odpusti nam naše grehe... Meni ki sem se spravil na nje-govo osmrtnico Breclju, njemu pa, ker je skušal z njo braniti nekaj, kar se ne da braniti: Sizifovo delo so rekli nekoč. Vendar, kako bi bilo lepo, tudi za mrtve, če bi bilo res. Tako pa je ostala samo tragika... Tragika izgubljene generacije, ki je ne more zbuditi tendenčno prikazovanje preteklosti. Tudi v osmrtnicah jo moramo iskati dandanes. Vse, kar je danes, ima korenine v preteklosti; tisto pa, kar bo, jih ima v sedanjosti, zato sem mislil odgovoriti Pencu.

„Če hočemo naprej, moramo napraviti pošten obračun s tem, kar je bilo,“ pravi dr. France Bučar. „Pošten obračun. Merilo presoje so na eni strani vrednote, ki so nad časom, in na drugi strani čimbolj tenkočutno zaznavanje tistega, ki prihaja. To so resnično usodne odločitve.“

Tudi takrat so bile usodne, njihove posledice nosimo še danes.

Nekaj so pa vendar dobili krščanski socialisti; toda o tem, kar so dobili. Penca molči. Dobili so odgovornost za vse, kar se je do Dolomitske izjave delalo. In delalo se je marsikaj! Spomnimo se samo Črnih bukev in tistih 1050 človeških žrtev, ki so v njej dokumentirane. Dobili so odgovornost zanje in jo še danes delé in jo bodo delili, vse dokler veliki zločin našega stoletja — Roški in teharski pokoli — ne bodo objasnjeni. V neki meri je namreč Dolomitska izjava legalizacija teh zločinov, po drugi strani pa pomeni sodelovanje z zločinci tudi nošenje odgovornosti za njihove zločine.

NAŠI MOŽJE

POLDE ZUPANČIČ — 75-letnik

V kraju Jezero, nedaleč od Trebenj na Dolenjskem, je 20. marca 1914 zagledal luč sveta. V sreči in zadovoljstvu je preživel svojo mladost vse do leta 1942, ko so ga Italijani - okupatorji zaprli in internirali v Padovi. Po čudnem naključju so ga pa že naslednje leto izpustili. Toda, ker ni zaupal ne Italijanom, še manj pa komunističnim partizanom, se je po vrnitvi domov skrival pred njimi. Ob ustanovitvi domobrancev pa se jim je pridružil v Novem mestu, od tam pa je bil naslednje leto premeščen v št. Vid

pri Stični, kjer se je boril v Meničaninovem bataljonu vse do umika na Koroško.

Z neštetiimi svojimi soborci je bil tudi on med tistimi, ki so jih Angleži vrnili v Titovo klavnico. Toda želja po življenju ga je pognala iz drvečega vlaka in se je tako rešil gotove smrti.

V Avstriji je nato srečal brhko dekle, Božnarjevo Rezko. Kmalu sta si obljubila zvestobo do smrti. Leta 1956 sta s štirimi otroci emigrirala v Združene države, kjer ju je Bog blagslovil še z eno hčerko. V Euclidu pri Clevelandu sta si ustvarila svoj dom, kjer uživata sadove svojih rok in preživljata zaslužen pokoj.

Naš Polde je že od vsega početka član TABORA DSPB v Clevelandu

in kot dolgoletni odbornik aktivno sodeluje pri vseh naših prireditvah. Naj Ti dobri Bog nakloni še mnogo lepih, zadovoljnih, predvsem pa zdravih let sredi svoje družine, nam soborcem pa ostani zvest prijatelj, kot si bil v tistih dneh, ko si se boril za BOGA - NAROD in DOMOVINO!

Tvoji soborci — M. P.

RAZLIČNI POGLEDI

Povedimo Jugoslavijo v 21. stoletje

Danes je Jugoslavija sredi političnega, ekonomskega in etničnega nemira. Vsi se zavedamo naše žalostne usode. Naš skupni cilj je motiviranje dežele za to, da bo ustvarila boljše življenjske razmere za vse državljane. Vsem našim možem, ženam in otrokom smo dolžni upanje na boljše življenje in lepšo prihodnost. Če naj se naša prekrasna in raznolika dežela razvije in postane predmet zavisti za vso Evropo in svet, ne potrebuje drugega kot preverjeno formulo demokracije. Če pa naj spodbudimo in ustvarimo veliko demokracijo, nas čaka še veliko trdega dela. Ta zgodovinski korak dolgujemo sebi in prihodnjim generacijam. Naša vlada in mediji nam lahko pomagajo, da se odgovorno in dostojanstveno obrnemo k demokraciji. Cilj mora biti enakost pravic, možnost in obravnavanja. Naši politični voditelji so pogosto obiskovali demokratične dežele (nekateri so tam tudi delali) in se prav dobro zavedajo napredka, ki so ga te dežele doživele. Njihova moralna obveza je, da pride do demokratičnih reform tudi v naši domovini. Nujno je, da v politično razpravo vstopijo vsi politični pogledi in da se omogoči nastanek dobro organiziranih političnih strank. Naša dežela je veliko prestala in ne smemo si želeli ali tolerirati maščevalnosti in procesov. Naši vladi je treba s prepričevanjem pomagati, da zrelo opravi postopen prehod v demokracijo. V deželi si želimo prevladati miru in rad bi opozoril na dejstvo, da se bližamo 21. stoletju in da ne nameravamo tja stopiti kot dežela, ki je zadnja na repu Evrope. Naša dežela je bogata z ljudmi, viri in duhom in zna pokazati svetu, kaj zmore. Vsi si želimo zagotovitve človekovih pravic, neposrednih volitev in svobode tiska. Skupaj z vsemi našimi ljudmi se bom veselil političnih strank: Socialno demokratske, Socialistične, Komunistične, Konservativne, Delavske Kmečke stranke in tako naprej. Računamo na naše oborožene sile, da bodo modro pomagale doseči takšen cilj. Če hočemo doseči visoki standard, ki si ga vsi želimo, moramo dovoliti privatno iniciativo, privatno lastnino, delniške družbe in delitev profita. V takšni ali drugačni obliki se je ta sistem dobro obnesel v vseh zahodnih deželah, v to smer pa gredo tudi

nekatero deželo vzhodnega bloka. Družbeni servisi morajo biti dobro uglašeni, da bodo zagotovili kar najboljšo zdravstveno oskrbo, pokojnine in pomoč ljudem v stiski. Ustvariti moramo ugodno ozračje za iniciative in stabilnosti domačih in tujih investicij. Ustvariti moramo ustrezne razmere, v katerih bodo cveteli vsi poklici, potrebujemo nacionalni plan za pridobitev visoke tehnologije in strokovnjakov. Preveč vrhunskih strokovnjakov smo prepustili tujim deželam. Skupaj z naprezanjem za moderno tehnologijo pa moramo ohraniti okolje za prihodnje generacije. Potrebujemo trden plan modernih cestnih, železniških, zračnih komunikacij in telekomunikacij. S takšnim planom lahko ujamemo zahodne dežele, neposredna korist pa bo dolgoročna in kratkoročna in bo pripomogla h gospodarski rasti dežele. S skupnimi naporimi moramo mladim generacijam zagotoviti izvrstno izobrazbo. Univerze morajo ustrezati modernim normativom, ki ohranjajo najvišje standarde.

Naše etnične in nacionalne korenine moramo uporabiti v dobro deželo kot celote. Z demokracijo lahko razrešimo večino naših problemov. Ekonomski razvoj bo prav tako prispeval k bolj zdravim razmeram. Živimo v majhnem delu Evrope in drug drugemu smo dolžni spoštovanje, ki gre človeškemu bitju, kar pomeni spoštovanje vere, izvora in navad. Doživeli smo velika prelivanja krvi, ki so pustila boleče posledice, vendar ne živimo več v srednjem veku. Naši otroci si zaslužijo lepšo prihodnost. Upam pa, da bomo ob tem, da bomo ostali veliki narodi jugoslovanske skupnosti, če bodo volilec tako hoteli, postali tudi pomemben član Evropske skupnosti. Nikakor ne smemo zapustiti Evrope. Leto 1992, leto integracije Evropske skupnosti, je blizu, do 21. stoletja pa je le še desetletje. Skupaj ju lahko dosežemo. Dajmo, pokažimo svetu, da smo najboljši.

PRINC ALEKSANDER KARADJORDJEVIĆ PRESTOLONASLEDNIK KRALJEVINE JUGOSLAVIJE

Zgornji prispevek je ljubljanska MLADINA prinesla kot uvodnik v svoji številki z dne 31. marca 1989. — Kot posebno zanimivost omenjamo, da na čelu članka stoji jugoslovanski grb, v katerem je poleg že poznanih dveh emblemov Srbije in Hrvaške kot slovenski emblem — kranjski orel, ki je bil oznaka Slovenskega domobranstva. — Op. ured. TABORA.

Tema za razmišljanje:

KRALJ JE PRVI SODNIK IN PRVI HLAPEC NARODA.

Friderik I.

Poglejmo si v oči

Ko pride maj, se zganejo spomini; ne samo tistim, ki smo v mislih vsak dan na grobeh, ampak tudi onim, ki jih sovražno odkrivajo od sebe. V domovini se je življenje premaknilo: narod vstaja iz štiridesetletne sužnosti, ko je bil obsojen na trpljenje in molk, in zahteva odgovor na veliko laž revolucije, ki so ji rekli „Osvobodilna fronta“. Dnevi zamolčane zgodovine mlademu rodu niso več simbol strahu, ob katerem bi trepetali, ampak jim vsak dan bolj postajajo vir moči in odločnosti, odkriti vso resnico tistih brezpravnih dni.

Razne obletnice po tolikih letih čisto naravno izgublajo nekdanjo bolečino, na to mesto pa stopa razkrinkana revolucija z vso grozo, lažjo in prevaro, s katerimi si je partija prisvojila oblast. Danes se v Sloveniji gode stvari, o katerih bi še pred nekaj letih nihče niti misliti ne upal. Zadnji od starih revolucionarjev odhajajo, mlajši pa prevzemajo moralno, duhovno in gospodarsko razvalino, ki je zrasla na krvi in tiraniji. Prihaja čas odgovorov za krivico in zločine od tistih prvih začetkov leta 1941 pa do današnjih dni. Narod že sprašuje, partijska vlada pa molči, ker nima opravičila za tako velik zločin nad narodom. Prav je, da temu resničnemu ljudskemu sodišču dodamo svoj glas tudi mi, preživeli slovenski domobranci. Največ smo žrtvovali, zato z vso pravico zahtevamo od partijskega vodstva:

- Ko že ni mogoče mrtvim vrniti življenja, vsaj javno priznajte, da ste jih pobili!
- Vrnite narodu prepovedano ozemlje Kočevske Reke in Kočevskega Roga!
- Pokažite množične grobove v Rogu, Teharju, okoli Hrastnika, na Jesenicah, pod Ljubnikom, za Toškim čelom, v Krimu, in po nešteti drugih krajih slovenske zemlje; pokažite na kraje vašega zverinstva in dajte jih narodu, da na te neznanе grobove postavi križ in prižge lučko v njihov spomin!
- Pozivamo Ivana Mačka-Matijo, ki je v Rogu vodil izvensodno pobijanje na deset in deset tisoč slovenskih domobrancev in drugih „izdajalcev“, naj prizna, da vsa ta nesrečna množica slovenskih ljudi — ki se ceni na 35 tisoč — niso bili pobiti, ker bi bili izdajalci ali zločinci, ampak zato, ker jih je partija smatrala za nevarne idejne nasprotnike.
- Naj vsi še živeči člani „stare garde partije“, ki imajo krvave roke, ne začno ponovne poostrene gonje o „zločincih in izdajalcih, kot se je zgodilo pred nekaj leti, ko je Spomenka Hribar pozvala na narodno spravo. Bo zgodovinsko veliko bolj točno, če priznaje,

da je ravno SKP nekdanj mirni, pošteni in pridni slovenski narod oklical za narod „zločincev in izdajalcev“, da bi tako „opravičila“ svojo revolucijo in svoj veliki zločin nad narodom. Na Slovenskem je KP bila in je do danes ostala edini resnični zločinec in izdajalec, vsi drugi so bili samo žrtve svetovne boljševiske zarote. KP se je postavila za voditeljico naroda, vse druge (nad 90%) pa je ožigosala kot narodne izdajalce.

Ne pozabimo...

Revolucija je že zgodovina. Nič se ne da spremeniti, olepšati ali zabrisati. Zgodovina je navadno pristranska, ker jo pišejo zmagovalci, v našem primeru pa je še toliko bolj tragično ker so bili premaganci v veliki večini likvidirani zato marsikaj ne bo nikoli razodeto. Narod ve, da je ta „zgodovina“ ponarejena, zato šele mladi rod znova išče in sprašuje o stvarih, ki jih je partija skrivala štiri desetletja. Šele to bo resnična zgodovina. Že zdaj razni nekdanji vsemogočni načelniki, ki so s tako naslado gorili v smrt na tisoče ljudi, stoje pred narodom in molče, ko jim kritična mladina bere izjave preživelih iz emigrantskih časopisov in revij. Torej je politična emigracija izpolnila svojo dolžnost in nalogo!

Vseeno pa je treba opozoriti na gotova dejstva, ki bodo pri ocenjevanju revolucije brez dvoma odločilnega pomena: Revolucijo je začela pešica v Moskvi izšolanih komunistov z edinim namenom, da se dokoplje na oblast; osvoboditev naroda jim je bila deveta brigada. Oklicali so zlagano OF in začeli z umori vodilnih oseb in celih družin. Po poznejših izjavah raznih funkcionarjev so bile izbrane žrtve v veliki večini nedolžne, strašno nečloveško mučenje pa je imelo namen izsiliti priznanje, da se ustrahuje, ljudi, ki so bili proti partizanom. Teh žrtev je bilo do srede leta 1942 že blizu dva tisoč. Šele tedaj se je narod uprl, ko mu v križnem ognju med partizani in okupatorjem ni bilo več obstanka, iz dneva v dan pa je jasneje spoznaval, kaj komunizem prinaša.

In ko danes gledamo nazaj, vidimo, da je slovenski narod prav ocenil. Dva tisoč poklanih po domeh in v gozdovih, ker komunističnih zločinov ni so odobraval; nad tisoč Vaških stražarjev pobitih za časa turjaških dni, septembra 1943, ko so se v „osvobodilni borbi“ združili s fašističnim okupatorjem proti slovenskemu narodu; več kot dvanajst tisoč po koncu vojne vrnjenih in zajetih domobrancev, katere so pobili brez sodne obravnave; in še drugi — vseh skupaj približno 35 tisoč od niti ne dva milijonskega naroda! Med temi je bilo tudi 79 duhovnikov, kuratov in bogoslovcev, z edrim grehom na vesti, da so bili na poti brezbožni komunistični tovarišiji.

Nerazumljivo...

Ko bi kdo mogel videti in razumeti vse grozote komunistične revolucije in jih sprejeti kot družbeno in časovno nujnost, bi še vedno ostalo mnogo vprašanj, na katere ni mogoče odgovoriti. KP še vedno poudarja,

da je začela socialno revolucijo za osvoboditev naroda. Samo ta zlagana trditev dvigne celo vrsto protislovij in seveda vprašanj:

- Kakšno politično ali vojaško korist je pri „osvoboditvi naroda“ partijsko vodstvo imelo od nečloveškega mučenja, ki je bilo delež skoro vseh žrtev njihovega nasilja? Izpričano je, da so jih pekli na razbeljenih železnih ploščah, jim iztikali oči, jim rezali jezike, ušesa, ude, ali jim vlekli kožo s hrbtov? Za koliko minut se je zaradi tega vojna prej končala!? Na mnogih mestih se hvallijo, da je v Jugoslaviji trajala osem dni dalj (do 17. maja), ne povedo pa, da so v tem tednu pokončili blizu četrta milijona Ustashev, katere so Angleži pri Pliberku zavrtili.
- Kakšni narodni izdajalci so bili tisti dojenčki, katere so v Teharjah iztrgali materam ter jih izpostavili vročemu soncu, da so od vročine omagali?
- Kaj je proti „osvoboditvi in svobodi naroda“ v Teharju zagrešil domobranski kurat, da so mu odsekali roko, ker je izdanim domobrancem delil vesoljno odvezo, ko so jih odvažali na morišče?
- Kakšen izdajalec je bil nadškof Anton Vovk, katerega je naščuvana drhal ob priliki birme na Dolenjskem napadla, ga polila z bencinom in zažgala? Živ je gorel kot plamenica, da bi posvetil v temo naših dni.

Še bolj nerazumljivo...

Na žalost vse te žrtve niso prebile teme niti v srcih nekaterih tistih, ki so bili za nami poslani, da bi nam pomagali ohraniti vero in narodno zavest. Odkrito rečeno, namesto jasnosti in opore so nam s svojim zadržanjem mnogi prinesli idejno zmedo. Celo zdaj, ko se v domovini že nekaj let vse podira; ko ves svet govori in piše o škandaloznem gospodarskem položaju, v katerega je nezmožni režim pahnil jugoslovanske narode; ko režim molče priznava množične zločine med vojno in po njej — nekateri še naprej družijo s predstavniki režima. Kdor se z volkovi družijo in z njimi tuli, je volk. Prišel je čas, ko je treba ljudi na to opomniti, pa naj še tako boli. Mi vsi smo poklicani, da branimo resnico. Peta božja zapoved: Ne ubijaj! — je bila dana vsem ljudem in za vse čase. Komunisti so bratomorno vojno začeli s svojimi zločini, zato so krivi! Zdaj pa se nekateri tako ženejo in poudarjajo, da „je treba vse to pozabiti“... Nikoli in pod nobenim pogojem, dokler za ta veliki zločin ni javnega priznanja in kesianja.

Pri obrambi resnice nam je ostala samo še beseda. Ali znamo izkoristiti to edino možnost? Le pogejmo, kako neustrašeno papež nastopa za pravice svojega naroda in se družijo s tistimi, ki se upirajo krivičnemu režimu na Poljskem! Pri Hrvatih ali Litvancih je na političnih sestankih videti tudi duhovnike, ko gre za obrambo resnice. Kako pa je v tem pogledu z nami Slovenci? Pred nekaj dnevi sem našel stare fotografije z našega romanja v Midland in na njih opazil tudi škofa Rožmana in druge... a od

takrat je že dolgo. Takrat še nismo imeli Spominskega križa, v srcih pa smo nosili spomin na naše pomorjene brate in smo bili vsi enega duha. Že sam križ je bil nekaterim odveč. Od takrat naprej so vsako leto kakšne težave. Romarjev je vsako leto več, pri križu pa že več let pogrešamo duhovnika. Tudi v cerkvi ne slišimo nobene besede v spomin tistim, katerim je škof Rožman ta romanja začel. Zakaj tako? Ali se bojimo križa ali resnice, ali rdečih tipalk med nami? Ali ni morda prav v tem vzrok, da se pokojnega škofa v našo veliko sramoto tako malo spominjamo, in je izjava, ki je nekomu ušla z jezika, „da ga ni poznal, samo ponesrečen izgovor?

Ob vsem tem pomislimo, kakšno navdušenje in ponos bi prevzela, recimo, ameriški, nemški, italijanski ali katerikoli drugi narod, če bi dobil samo enega novega mučenca! Mi jih imamo na tisoče, niso proglašeni, toda imamo jih, del našega naroda so, njihova mučeniška kri je tekla iz njihovih src in namakala slovensko zemljo. Toda namesto, da bi bili namreč ponosni in se jim priporočali, vemo, „da ne bodo nikoli mučenci, ker so nosili orožje“, znamo obsojati, „da so dobili, kar so zaslužili,“ ne vzamemo pa časa, da bi se poučili o drugi strani revolucije in spoznali resnico. Namesto tega protikomunistično branje mečemo v koš, v politiko se ne mešamo (očitno pa je, da je 'politično' samo tisto, kar je proti režimu), vse to z edinim namenom, „da se to pozabi“. Ali ni to ponovni umor časti vseh nesrečnih žrtev revolucije? Tako znamo plačevati samo Slovenci, ker smo „boljši in bolj katoliški“.

Kje je vzrok za vso to moralno zmedo? Ali ne morda v modernizmu, ki je podrl temelje moralnih vrednot in vse postavil na glavo? Brez vzorov in ideje stojimo na peščenih tleh modernega sveta in se z mote niti ne zavedamo. Zadovoljimo se kvečjemu z dialogom, tem duhovnim strupom našega časa in debatiramo na desno in levo, pozabljamo, da vsak dialog pomeni kompromis, v kompromisu pa ni popolne resnice. Ali je potem kaj čudno, če smo že prav blizu tiste točke kjer ne bo nobene razlike med dobrim in zlom, kjer je vse enako dobro ali enako slabo, zato je mešanik zakonov vedno več, mladine je v cerkvi vedno manj, greh je itak samo še ostanek starih neumnih časov. Kdo bo dajal za vse to odgovor?

Letos, ko upanje tudi v domodvini gori s svetlejšim plamen; te dni, ko na sto tisoč misli išče po Rogu, pojdimo v duhu tja tudi mi in prosimo za zvestobo mrtvim in ideji. Z njimi, ki so vse žrtvovali, prosimo da bi znali in mogli odpustiti a nikoli pozabiti. Prosimo tudi za mlačne in za vse, ki tavajo v temi in nočejo spoznati resnice...

POPRAVEK

V prejšnji številki (TABOR, štev. 5-6, 1989) je škraf pri lomljenju odnesel podpis ocene France Cerar: Partizan nekoliko drugače, objavljene na strani 139 i.s.l. Napisal jo je naš poznani kulturni sodelavec in soborec g. Tone BRULC, ki ga prosimo, da nam tega neljubega škrafa odpusti.

✦ Janez Rabzelj

Dne 13. oktobra 1988 je v starosti 69 let v Montrealu, Kanada, zadet od kapi, umrl g. **Janez Rabzelj**.

Rojen je bil 14. marca 1919 na Raki pri Krškem. Med vojno so Nemci njegovo družino izselili v Nemčijo; vse, razen Janeza in sestre, ki sta bila v šoli v Ljubljani. Takoj po ustanovitvi Slovenskega domobranstva se je pridružil domobrancem in služil pri domobranski policiji v Ljubljani. Ob koncu vojne se je z drugimi umaknil na Koroško, kjer je prišel v taborišče v Spittal. Takoj med prvimi je že leta 1948 prišel v Kanado, kjer je moral najprej odslužiti enoletni kontrakt. To je opravil pri Farland Co., za katero je polagal vodovodne cevi. Po kontraktu se je preselil v Montreal in se zaposlil pri Steel Co. of Canada, kjer je ostal celih 35 let. Bil je zelo vesten delavec. Leta 1949 se je poročil z gdč. Francko Mrvar, s katero sta imela šest otrok. Ena hčerka, zdravnica, in dva sinova živijo v Torontu.

Veliko let je pri slovenski fari v Montrealu vodil cerkveni pevski zbor in bil obenem organist. Vedno je bil vnet za dobro, ostal je zaveden Slovenec in od svojega domobranskega prepričanja ni nikoli odstopil. Skoro vsako leto se je udeležil tudi Taborovega banketa v Torontu. Vseskozi je bil odločen in zaveden član Tabora.

Od vsega se bom najboljše spominjal, kako mi je na lanskem banketu, že ves bolehen, rekel: „Kako lepo bi bilo, če bi se na vsakem našem banketu s kratko mislilo spomnili tistih domobrancev, ki so med letom umrli!“ Čez dober teden je bil on prvi, ki je odšel v večnost po plačilo za svojo zvestobo in nesebično delo.

Dragi Janez! Počivaj v miru! Naj Ti bo lahka kanadska zemlja! Žalujočim naše iskreno sožalje.

Soborci

✦ Stanko Šuligoj

Stanko Šuligoj je bil rojen 15. oktobra 1915 v Kalu nad Kanalom (Dol). Bil je eden od tistih zavednih primorskih rojakov, ki fašistične tiranije ni zamenjal s še večjo, komunistično, ker je takoj v začetku partizansko OF ocenil po njihovih delih. Bil je občinski tajnik v Goriških Brdih. Tik pred vojno, leta 1940, se je poročil s svojo zaročenko Danico. Kmalu je bil mobiliziran v italijansko vojsko. Po italijanskem razpadu so ga mobilizirali partizani. Pri njih je ostal osem dni, potem se je naredil bolnega in so ga začasno pustili domov. Partizanski pritisk nanj je postajal vedno hujši, zato se je v začetku januarja 1944 umaknil v Trst, kjer je bil

pri propagandnem odseku Primorskih domobrancev. Od tam je pozneje odšel v Gorico. Ko so 3. maja 1945 v Gorico prišli partizani, se je umaknil v Riccione. Od maja do oktobra je bil spet v Gorici, od tam pa ga je zavezniška uprava dnevno vozila v Brda, kjer je opravljal službo občinskega tajnika. 23. novembra 1950 je odšel v Nemčijo in se prijavil za Kanado.

Prvo delo je dobil pri De Haviland, potem pa se je zaposlil pri Good Year Tire Co., kjer je ostal do leta 1970. Tedaj je zbolel za rakom na pljučih. Po težki operaciji se je 12 let kar dobro počutil, potem pa mu je rak prešel v sapnik. Zadnja leta je moral pogosto na obsevanje. Tri tedne po operaciji, pri kateri so ga precej razrezali, je 28. aprila 1989 nenadno umrl. Zapustil je ženo in tri odrasle otroke.

Bil je zelo delaven, vedno dobre volje in nasmejan, in je bil vedno pripravljen pomagati, kjer je bilo treba. Ob času gradnje naše prve cerkve v Torontu je bil član cerkvenega odbora. Bil je tudi zelo agilni član župnijske Karitas. štiri leta je bil predsednik slovenskega letovišča. Prva leta je bil tudi tajnik naše domobranske organizacije. Vse od začetka je bil član Tabora, vedno pa ponosen, da je bil domobranec.

Počivaj v miru, dragi soborec! Ohranili te bomo v najlepšem spominu, takega, kot si v resnici bil. Ženi in otrokom naše iskreno sožalje.

Soborci iz Toronta

✠ France Ahčín

21. junija 1989 je nepričakovano umrl v Buenos Airesu akad. kipar France Ahčín — star 70 let.

Pokojni se je rodil v Domžalah in je po končani srednji tehnični šoli v Ljubljani študiral na univerzi v Firenci, Italiji, kjer je dobil akademski naslov.

Živel je v El Palomarju, Buenos Aires, in je imel keramično tovarno v Santos Lugares.

Zadnje čase je rad zahajal v Ročmanov dom in je tam imel s svojimi učenci ob sobotah popoldne umetniško šolo portretistov.

Bil je osebni prijatelj — sošolec ljubljanskega nadškofa dr. Šuštarja.

Pokojnika bomo ohranili v lepem spominu!

Naše sožalje soprogi Mileni, hčerki in sinu in ostalim sorodnikom!

✠ Milan Mencin

V Pueblu, Colorado, ZDA, je 31. oktobra 1988 umrl Milan Mencin. Rojen je bil na Malem Ločniku pri Turjaku, star je bil 67 let.

Begunska leta je doživel v Italiji, Riccione, Senegaliji in Bagnoli.

Zapušča ženo Metode roj. Lavrič, sinova Johna in Marka, hčerko indy pork. Barkovski in 5 vnukov.

Naj mu bo lahka tuja zemlja!

† Lojze Novak

Pred tremi meseci je umrl v argentinskem zavetišču v I. Casanova, Bucnos Aires, **Lojze Novak**.

Pokojni se je rodil l. 1925 pri Sv. Tomažu pri Ormožu. Več časa je živel v Rožmanovem domu v San Justo, kjer je tudi nekaj časa upravljal ta dom. Po obolenju se je zdravil v raznih zavodih in je končno umrl v I. Casanovi in je bil pokopan na pokopališču v Villegas, San Justo.

Ohranili ga bomo v lepem spominu in naj mu bo lahka argentinska zemlja.

Francetu Zajcu

Zopet nov slovenski grob v tej daljnji ameriški zemlji. Grob, kjer bo počivalo zavedno srce velikega Slovenca.

Če bi bili danes doma, bi z nami žalovali farni zvonovi v Gabru, na Krki in Igu, za zavednim katoliškim fantom in možem.

Vedeli smo, dragi France, za tvoje tudi delikatno zdravje, vendar vseeno, slovo je prišlo prekmalu.

Bog, ki je vodil naša pota skozi viharje težkega slovenskega časa, ki vodi naša pota po tujih cestah in spremlja zadnji naš korak izhrojene poti, te je poklical k sebi.

Vemo, dragi France, ti si jo dobro izhodil. V žalosti tvojega slovesa nas tolaži zavest, da ti je lepo, neizmerno lepo v bližini božji, ob večnem Sodniku, ki te je sprejel z bogatim plačilom.

Otrok številne, globoko krščanske in trdno zavedne družine, si ostal zvest in trden tudi v tistem zmedenem slovenskem času.

Takega, zavednega moža in očeta sem te srečal tu na daljnem jugu.

Kako bi si mogli misliti zavetiščne proslave brez Zajčeve družine. Žena gospa Francka ve ikodušno pripravljena za vsako delo, mož France — pevodnja; pesnik, kompozitor s tremi zlatimi glasovi: Olgo, Cvetko in Metko.

kakor tvoji bratje v brezno kočevskega Roga pred 44 leti.

In sedaj odhajaš France... Odhajaš na prvi petek v juniju, enako

Izprosi nam stanovitosti, da bomo tudi mi vztrajali do konca v zvestobi našim idealom, da bomo tudi mi znali darovati vsakdanje težave, trpljenje bolezn, če pride, za boljše in lepšo Slovenijo jutri.

V imenu odbora Rožmanovega doma, v imenu borcev Tabora, posebno pa še v imenu tvojih dragih sester in bratov ki jim ni bilo dano, da te fizično spremljajo na tej zadnji poti: sester in brata iz domovine, bratov Karla in Milana s severa, naj ti bo lahka ta zemlja, ki nam je dala svobode.

Tvoji dobri in zvesti ženi Francki, tvojim ljubljenim hčerkam in vsem tvojim dragim, naše globoko in doživeto sožalje!

Z Bogom, dragi France!

ZAHVALA!

Vdova Francka Triler por. Zajec, se prisrčno zahvaljujem g. Venclju Dolencu za podarjeni slovenski šopek v imenu Tabora, in prisrčna zahvala lic. Ivanu Korošču za prekrasni poslovljni govor ob odprtem grobu, mojemu pok. možu Francetu.

Ohranimo ga v trajnem spominu!

Priporočam ga v molitev!

San Justo, junij 1989

Francka Triler por. Zajec

IZ DRUŠTEV

ROŽMANOV DOM

20. Redni letni občni zbor Rožmanovega doma

(Poslovna doba 1. 3. 1988 — 28. 2. 1989)

V nedeljo, 11. junija 1989 je bil 20. redni letni občni zbor Rožmanovega doma v San Justo.

Ob 11. uri je otvoril in vodil občni zbor predsednik Peter Čarman, pozdravil navzoče in prešel na poročila odbornikov.

Tajnik Jože Žerovnik je podal poročilo odelu te socialne ustanove. Ustanova ima 225 članov in so med to poslovno dobo umrli štiri člani: Lovro Tomažević, Škulj Edi, Maček Martin in Belec Ema, za katere se je zmolil „Oče naš“. Novih članov je osem.

Blagajnik lic. Ivan Korošec je podal blagajniško poročilo, iz katerega je razvidno, da je velika gospodarska kriza, ki se pozna tudi pri Rožmanovem domu. Veliko pomoč so nam nudili posamezniki in ustanove. O vsem tem nam bo poročal predsednik Peter Čarman.

Poročilo predsednika za poslovno dobo 1988

Ob zaključku te poslovne dobe se z veseljem oziramo na opravljeno delo.

Zastavili smo vse sile z veliko dobre volje in vso našo zmogljivost, da smo lahko domovavcem našega doma posredovali čimbolj ugodno domovanje.

To je bil naš prvenstveni namen. Dosegli smo ga z vsem, kar bom v nadaljevanju, v grobem in kratkem poročilu omenjal.

Zavedamo se, da ni bilo vse perfektno, toda, kot sem omenil, smo storili vse — po naši zmogljivosti, ki so jo krepko podprli rojaki tu in po vsem svetu.

Omenjam hotelirja iz Gorice, Vinka Levstika, ki nam je poslal mecenški dar, in pravtako dr. Petra Urbanca, ki nam jo po prizadevanju njegove gospe soproge Lee poslal velik denarni prispevek za ogromno delo, ki je končao. Oba imenovana sta se osebno zanimala in spoznala naše potrebe ob obisku naše skupnosti.

Prav tako naj omenim veliko pomoč, ki nam jo je dala gospa Joža Šušteršič iz Hamiltona, Kanada, kjer je zbrala lepe vsote in jih izročila Rožmanovem domu.

Tudi posamezniki iz USA in Kanade so nam redno pošiljali denarno pomoč ves čas, posebno iz vrst borcev Tabor, med katerimi so prvi oni iz Clevelanda.

Z manjšimi prispevki, ki so nam v tej inflaciji sproti lajšali gmotni problem, so nam skozi vse leto stali ob strani rojaki iz Argentine, ki nas zvesto spremljajo že od vsega početka.

Po vsem domu imamo toplo vodo za prhe, popravljene in na novo prepleskane so nekatere sobe in veža v prvem nadstropju; popravljena in prepleskana vhodna in dvoriščna vrata in enako jedilnica ter v njej na novo postavljene luči. Mnogo je del, ki se nadaljujejo v novi poslovni dobi, vendar jih omenjam, ker so bila načrtovana v času, ki ga danes poslovno zaključujemo.

Še dve stvari bom omenil v tem poročilu. Sicer ne spadata v delovanje doma, sta pa dejansko del njega.

Prvo je naš Narodni muzej, ki v skromni stekleni omarici kaže začetno delo, tako važne, za vso našo skupnost. Omarica je dejansko majhna, a imamo že zagotovilo umetnika Toneta Oblaka, ki bo s svojim odličnim dekorativnim okusom opremil prostor, ki bo zadostilno služil namenu.

Drugo je umetniška šola portretistov, ki jo je vodil akad. kipar France Ahčin. Redno, vsako soboto popoldne, se je vsedel na portretni stol drug domovalec in nudil slikarjem svoj obraz, na katerem je zob časa vklesal njih dušo in srce. Portreti bodo razstavljeni ob obletnici doma.

Omenjeni aktivnosti sta važna faktorja v življenju tega doma, ker

razbijata monotonost, ki je lastna vsem tovrstnim ustanovam. Sem spada še mladina iz San Justa in Ramos Mejía ki s svojim ubranim petjem in živžavim kramljanjem z domovalci vsaj dvakrat na leto prikazuje njim, da je življenje naše skupnosti še pestro, da mladi rod ohranja živo slovensko zavest in v vsem sledi svojim prednikom, ki so se pred 40-timi leti naselili pod Južnim križem. Kaže pa tudi, da spoštuje siva leta, da jih niso pozabili, da so domovalci še vedno del njih samih, saj preteklost je del naše sedanjosti.

Mnogo je še opravljenih del, ki jih tu ne beležim, ker spadajo dejansko v administracijo doma, a sem bil o vseh obveščen. Sem spada npr. ugodno rešena prošnja za stalen popust pri plačevanju porabljenega električnega toka, zanimanje za telefon in plin, čistilka prostorov, razne zboljšave, popravila itd. z osebnim posegom.

V imenu odbora se zahvaljujem prelatu dr. Starcu za dušebrižništvo v domu in hvala vsem rojakom, ki so nam stali ob strani z nesebičnim žrtvovanjem v moralnem in gmotnem pogledu. Zahvalim se Materam in ženam iz San Justa in njeni centralni Zvezi za pomoč s hranilnimi paketi in še Vencencijski konferenci.

Moja osebna zahvala pa gre Vam odbornikom, ki ste me zvesto spremljali skozi vso to poslovno dobo.

Po podanih poročilih je podal poročilo član nadzornega odbora dr. Jože Dobovšek, ki je po pregledu knjig dal razrešnico staremu odboru.

Za novo poslovno dobo 1989-90 ostane isti odbor s predsednikom Petrom Čarmanom na čelu in je bil v odbor pritegnem Franc Zupanc iz San Justa.

Sklep občnega zbora je bil, da bo letna članarina za aktivne člane 120 avstralov, za upokojece pa 60 avstralov letno.

Predsednik Čarman se je zahvalil za ponovno zaupanje s prošnjo, da ga tudi v bodoče podpremo in sodelujemo v korist Rožmanovega doma, in je s tem zaključil občni zbor.

TORONTO

V soboto, 3. junija 1989 smo imeli v Torontu Spominsko mašo. Cerkev je bila polna. Pel je moški zbor, ki ga za to priliko vsako leto na hitro spravijo skupaj. Gotovo poživi in pripomore, da se lažje zamislimo v tista leta, ko je bilo hudo in je le smrt imela besedo nad našimi fanti-domobrance. Mašo je daroval in tudi lepo pridigal zdaj že upokojeni župnik, **Janez Kopač**. Neštetokrat jih je imenoval mučence in poudaril, da svet že priznava, da so imeli prav, ko so se postavili brezbožnemu komunizmu probu. Škoda, da med nami še vedno ni tiste povezanosti, ki bi nas združila v en glas in pomagala narodu doma, ko se otresa komunističnega zmaja. Kje je krivda, pa je zadosti jasno napisano v majski številki Slovenske države.

Natečaj za popevko

Prejeli smo od slovenskega rojaka (ki ne želi biti imenovan) iz Evrope prošnjo za objavo naslednje vsebine.

Razpisuje se nagrada v znesku 1.000 DM (500 USA dol.) za rojaka sposobnega uglasbiti spodaj navedeno pesem:

SLOVENIJA — MOJA DEŽELA

1. Nagelj slovenski po svetu cveti,
lepše cvetlice na tujem pač ni.
Vihar domovine ga v svet je spihljjal,
a zvest koreninam on je ostal.

Za dom cveti, za dom dehti,
po soncu stremi, mu svobode želi.

2. Povzcal daljave ceste sveta,
kjer kri se pretaka naš'ga srca.
Orkan pod Triglavom pomiril se bo,
vrne se nagelj v svojo zemljo.

Za dom cveti, za dom dehti,
po soncu stremi, mu svobode želi.

3. Uvene mu cvet, vihar še divja,
mu zemlja bo priča živ'ga srea.
Pomlad ga prikličje zopet nazaj,
cvetoče dehtenje, živ spet bo maj.

Za dom cveti, za dom dehti,
po soncu stremi, mu svobode želi.

Pesem naj bi bila uglasbena tako, da bi služila lahko za popevko. Poseben poudarek naj bi bil na refrenu.

O najboljši melodiji bo odločal poseben odbor!

Vsa uglasbitvena dela je odposlati na naslov uprave glasila Tabor.

IZ DOPISNICE IZ SLOVENIJE

15. 6. 1989

... Pred Prešernovim spomenikom v Ljubljani so prodajali MLADINO s tole reklamo na plakatih: POKOL DOMOBRANCEV — REŽIJA MAČEK, RIBIČIČ & Co.

M. D. P.

Binkošti 1989

Dragi g. urednik!

Najina pošta se je znova križala, pisal sem Vam 16. 4., 14 dni pozneje pa poslal zavojček branja. To režimsko čtivo po zanimivosti in kvaliteti Tabora še zdaleč ne dosega in se ga ne sme primerjati. Je le moten odsev razmer, ki vladajo doma, in dokler ne bo tudi v Sloveniji zavladala popolna svoboda tiska, so vsi režimski časopisi v glavnem več ali manj le propaganda in ne informativna glasila. Če vzamem npr. samo dejstvo, da so o pokolu domobrancev več kot 40 let potuhnjeno molčali in ga prikrivali — po drugi strani pa so vsak partizanski pr-ec opisovali po dolgem in počez v debelih knjigah in porabili na tone papirja za napihovanje takih in drugačnih „herojstev“... Znali so edinole podirati, rušiti, lagati in pobijati. V teh 44 letih, kar so na oblasti, so moralno uničili veliko ljudi, materialno pa pogubili gospodarstvo od kmetijstva do industrije... V teh 1500 letih, kar prebivamo na tem koščku zemlje, so bili za slovensko ljudstvo največja nesreča, večja od turških ropanj, kuge, kobilic in lakote skupaj... Danes, ko so po 44 letih spet vrača pomlad, ki nam obuja spomine na tisto krvavo žetev, to čutimo bolj, kot kdajkoli prej!

Pismo bom dal jutri na pošto skupaj z zavitkom časopisov; upam da boste vse v redu prejeli.

Prisrčne pozdrave Vam in vsem Vašim

Vaš

N. N.

DAROVALI SO

Od 1. 5. 1989 do 30. 6. 1989

(v dol.)

ROŽMANOV DOM:

Uslužbeni Sun Set Industrije:

Austral - A

150

Žnidar Janez 30

Hren France 50

Bras Cvetka 20

Zajec Karel 30

Janežič Janez 200

TOLSTOJEV SKLAD:

Zupančič Ivanka 100

Austral - A

V spomin na pok.

Južina Franci 200

Alojzija Leskovec:

N. N., Bariloče 100

Štražišar Anton 100

Dr. Jože Dobovšek 1.000

V spomin na pok. **Franca Ahčin:**

Škerbec Jože 500

Žerovnik Jože 500

Rev. Guštin Jože 1.000

Skele Jože	500	Kanada:	
Šušteršič Marjan	1.000	Petrich Frank in Fany	200
Mikolič Milena	200	Bračnik Ivan	25
Repar Jože	500	Petrič Lojze	50
Fajfar Franc	1.000	Petrič Anton	50
Zakrajšek Jože in Anica	1.000	Adamič Anton	20
Žerovnik Jože	1.000	N. N., Toronto	10
Dr. Est Jože	100	Šinkovec Ivan	100
	(v dol.)	N. N., Burlington	400
Burja Jože	10	Zakrajšek Ivana	100
Aleš Ciril	10	Suhadolc Tone	50
Matičič Lina	10	Fajk Stanley	50
Mirt Vinko	10	Strojin Ana	50
		Levstik Rudi	300
ZDA		Ga. F. Grebenc	8
N. N., Cleveland	100	Košir Janez	20
F. H. Grinding Inc.	100	Dr. Komotar Anton Nemčija	100
Vic & Turning C. Inc.	100	Kralj Franc Koroška	350
Pevski Zbor Korotan, Clevel.	200	TOLSTOJEV SKLAD zbran v Slogi	
Mokarel Josephina	100	do 30. 6. 1989	
Sun Set. Ind. Inc.	500		Austral - A
Lončar Construc. Co. Inc. ...	100	N. N., Lanús	1.000
Frantony Const. Co. Inc. ...	500	N. N., Argentina	1.000
Slovenska Pristava Inc.	100	N. N., Argentina	1.000
Maren Prec. Grinding Co. ..	100	N. N., Argentina	1.000
Dular Marie in Milan	100	Dr. Šimenc Anton	100
N. N., Wickliffe	50	Dr. Stare Alojzij	1.000
Ani Hočevar (prij. I. Hočev-		Kopač Mirko	1.000
varja)	50	Bavdek Ludvik	500
Rev. Mavsar Jože	20	Društvo borcev Vestnik	10.380
Prosen Marija	20	„ „ „	500
N. N., Bervin	20	„ „ „	500
Kastigar Frank	20	„ „ „	500
Arko Tone	50	„ „ „	1.000
Simrajh Mihaela	50	Pergar Franc	500
Kajfež Milan	300	Mravlje Franc	250
Kolman Mojca	100	Novak Franc	4.000
N. N., Milwaukee	100	N. N.	800
Belec Janez in Marija	30	Puhek Jurij	500
Kolman Meta Maurer	25	Društvo Slovencev Mendoza	8.990
T. R. V. Corp.	200	Prodaja slik (Dolinar)	3.500
Dr. Gorič Jože in Frančiška	100	Možina Janez	500
Thomas G. Lobe Inc. L.P.A.	50	Obresti od avstralov „Sloga“	5.482

	(v dol.)	Žnidaršič Janez	8
Markež Jože in Ciril	250	Medved Ana Sr.	8
Hribar Zdenko	50	Omahen Joseph	10
Zorc Franc	10	Vavpetič Božo družina	30
N. N., Argentina	100	Šterle Ančka	50
Zedinjena Slovenija	100	Zadnikar Vili	28
Skvarča	50		
Jerman Lučka	120	SOCIALNI SKLAD TABOR	
Jerman M. J.	20		
Društvo borcev Vestnik	10	Austral - A	
” ” ”	50	Zajec Francka	500
Markež Franc	50	Malovrh Helena	100
Markež M.	10		(v dol.)
Urbančič V.	20	Kanada:	
Bizjan Štefan	20	N. N., Ontario	400
Društvo Slovencev Mendoza ..	795	Meglič Ignac	38
Sloga	100	Žukovec Hilary	19
	DM	Kolenc Tone Alberta	18
Logar Mijo	100	Šubelj Stane	17
		Zakrajšek Martin	14
TISKOVNI SKLAD TABOR:		Krc Janez	13
	Austral - A	Pepevnak Franc	13
N. N., Bariloče	40	Matašič Janez	10
N. N., Florida	10	Kastelic Jože 38 Alt.	8
Eiletz Božo	40	Dejak Ignac	8
Zajec Franc	40	Berkopec Stane	8
Marolt Anton	30	Dejak Alojz	8
N. N., V. Ballester	30	Ferkul Edi	8
Japelj Anton	80	Kuk Avgust	8
Malovrh Helena	100	Koželj Jože	8
Erjavec Ida	80	Strle Martin	8
	(v dol.)	Jereb Jože	34
Kanada:		Gorjup Jože	24
N. N., Ontario	100	Kastelic Janez	24
Meglič Ignac	38	Tomšič Franc	17
Žukovec Hilary	19	Petrič Franc	11
Golobič Jože	16	Platnar Janez	6
ZDA		Blatnik Albin	6
Cenkar Frank	8	Babič Alojz	4
Longar Albin	8	Murgelj Janez	4
Zbukovec Domen	8	Genorio Karl	6
Simrayh Stanley	1	Zakrajšek Ivan	3
Stepec Slavko	28	Šuligoj Danica (v spomin na	
Suhadolnik John	8	pok. moža Staneta	26
		Hren France - Cleveland ...	50

N E P O Z A B I !

SLOVENSKO ZAVETIŠČE ROŽMANOV DOM V ARGENTINI

je: Spomenik našim mrtvim junakom — DOMOBRANCEM. Naša zvestoba idealom, za katere so ti umrli, Slovenski „izgovorjeni kot“ za vse rojake po svetu, ki so osamljeni in pogrešajo slovensko domačnost.

Vsak najmanjši naš prispevek je mozaik spomeniku slovenskih junakov, je zahvala za priznanje velikih žrtev in iskrena zvestoba Kristusu v naših dejanjih: „Ljubi svojega bližnjega, kakor samega sebe!“ „Kar ste storili enemu izmed mojih... ste meni storili.“

Kadar moreš in utegneš, oglasi se pri: upravniku doma, pri katerem koli odborniku, ali direktno blagajniku:

Lic. Ivan Korošec - T. E. 258-8952

Calle 24 No. 4391 - 1884 Berazategui

Buenos Aires - Argentina

V S E B I N A

Dan pričevanja (lic. I. Korošec) — 146; Spomin na Vetrinj — 152; Majniška deklaracija 1989 — 152; Domobranska grobišča — 153; Lord Aldington proti Tolstoju — 160; Slovenska sprava (L. Urbančič) — 161; Minister in pokoli (N. Tolstoj) — 163 „...in Jakob je ostal sam...“ (T. Brule) — 175; Polde Zupančič — 75-letnik — 177; Povedimo Jugoslavijo v 21. stoletje (Princ A. Karadjordjević) — 178; Poglejmo si v oči (S. P.) — 180; Naši mrtvi — 184; Iz društev — 187; Natečaj za popevko — 190; Iz pisem — 191; Darovali so — 191.

Hurlingham Sucursal Correo Argentino (Bs. As.)	TARIFA REDUCIDA Concesión Nº 1596
	FRANQUEO PAGADO Concesión Nº 2619